

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YIL 8, SAYI 17, GÜZ 2022

Abdulhalik AKER

Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
Diyarbakır/TÜRKİYE
abdulhalikaker@gmail.com
ORCID

**ORHAN PAMUK'UN VEBA
GECELERİ ROMANINDA YAPI VE
İZLEK**

STRUCTURE AND THEME IN ORHAN
PAMUK'S NOVEL OF *PLAGUE NIGHTS*

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 09.06.2022	Received Date: 09.06.2022
Kabul Tarihi: 24.07.2022	Accepted Date: 24.07.2022
Yayınlanma Tarihi: 31.10.2022	Date Published: 31.10.2022

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Aker, Abdulhalik, "Orhan Pamuk'un *Veba Geceleeri* Romanında Yapı ve İzlek", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 8, Sayı 17, Güz 2022, s. 275-309.

Aker, Abdülkadir, "Structure and Theme in Orhan Pamuk's Novel of *Plague Nights*", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 8, Volume 17, Fall 2022, p. 275-309.

10.28981/hikmet.1128348

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayınlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Abdulhalik AKER

ORHAN PAMUK'UN VEBA GECELERİ ROMANINDA YAPI VE İZLEK

STRUCTURE AND THEME IN ORHAN PAMUK'S NOVEL OF *PLAGUE NIGHTS*

ÖZ

Hemen her romanıyla büyük yankı uyandıran ve çok tartışılan Orhan Pamuk'un hayali bir Osmanlı adasında ortaya çıkan bir salgını konu edindiği Veba Geceleri isimli son romanı, okurla buluştuğu ilk günden beri diğer eserleri gibi adından çokça söz ettirdi.

Veba Geceleri, merkezine salgın ve karantınayı almış olsa da romanda iktidar çekişmeleri, aşk, Doğu-Batı çatışması gibi konular da eserin ağırlık kazanan diğer konularıdır. II. Abdülhamit'in Sağlık Başmüfettişi Bonkowski Paşa'nın esrarengiz ölümüyle polisiye özellikler de taşıyan Veba Geceleri, gerek tarihi şahsiyetlere gerek günümüzün siyasi ve sosyal olaylarına atıflarda bulunuyor olması yönüyle alegorik bir eser özelliği taşımaktadır.

Bu çalışmamızda Orhan Pamuk'un bu son romanını yapı ve izlek bakımından inceleyerek romancının hem roman tekniğine ilişkin izlediği yolu hem de alegorik bir dille anlattığı olayları gün yüzüne çıkarmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, Veba Geceleri, karantina, iktidar, aşk, cinayet, yapı ve izlek.

ABSTRACT

Making news with almost every novel and talked about enormously, Orhan Pamuk's latest novel, Plague Nights, which is about an epidemic that emerged in an imaginary Ottoman island, has made a name for itself like his other works since the first day it met with the reader.

Even though Plague Nights has taken the epidemic and quarantine at its center, the subjects such as power struggles, love, East-West conflict are also the other themes of the work that gain weight. With the mysterious death of the Abdulhamid II's Chief Health Inspector Bonkowski Pasha, Plague Nights, which also has detective features, is an allegorical work in that it refers to both historical figures and today's political and social events.

In this study, we tried to bring to light both the novelist's path regarding the novel technique and the events he described in an allegorical language by examining this last novel of Orhan Pamuk in terms of structure and theme.

Keywords: Orhan Pamuk, Plague Nights, quarantine, power, love, murder, structure and theme.

Giriş

Türk edebiyatının dünyaca en çok tanınan ve okunan romancısı Orhan Pamuk, 7 Haziran 1952'de Gündüz ve Şeküre Pamuk çiftinin ikinci çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya geldi. Tam ismi Ferit Orhan Pamuk'tur. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Pamuk, ilk gençlik yıllarından itibaren okumaya ilgi duydu. Liseyi Robert Kolejde okudu. İstanbul Teknik Üniversitesinde üç yıl mimarlık okuduysa da bu eğitimini tamamlamadan okuldan ayrıldı. Daha sonra İstanbul Üniversitesinde gazetecilik okuyarak yükseköğrenimini tamamladı. Yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar veren Pamuk, bütün mesaisini bu uğraşa harcamaya başladı.

İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* 1979'da *Karanlık ve Işık* adıyla Milliyet Roman Yarışması'nda birinci oldu. 1982 yılında bugünkü ismiyle yayınlanan roman, 83'te Orhan Kemal Roman Armağanı'na layık görüldü. Tüccar bir ailenin üç kuşak boyunca serüvenlerini konu alan *Cevdet Bey ve Oğulları*, Pamuk'un kendi yaşantısından izler taşımaktadır.

1983 yılında yayınlanan ve bir yıl sonra yazarına Madaralı Roman Ödülü'nü kazandıran ikinci romanı *Sessiz Ev*'in Fransızca çevirisi de 1991 yılında Prix de la Découverte Européenne ödülüne layık görülür. Bu eserlerini 1985 yılında yayımlanan ve beş yıl sonra ABD'de Independent Award for Foreign Fiction ödülünü kazanan *Beyaz Kale*, 1990'da yayınlanan ve yazarın en çok tartışılan kitabı olan *Kara Kitap*, 1994'te okur karşısına çıkan ve üniversite öğrencisi bir genci anlattığı *Yeni Hayat* isimli romanları takip eder.

Takvimler 1998'i gösterdiğinde kendisini dünyaca üne kavuşturan *Benim Adım Kırmızı* isimli romanı neşrolundu. Osmanlı padişahlarından III. Murad'ın saltanat sürdüğü bir dönemde saray çevresindeki hattat ve nakkaşların hazırladıkları bir kitabı merkezine alır. Padişahın emriyle hazırladıkları bu kitap Frenk etkisi taşıyan resimler barındırdığı için kitabın yazımı herkesten gizlenmektedir. *Benim Adım Kırmızı*, aynı zamanda Şeküre ve Kara isimli karakterler arasındaki bir aşk macerasını da işlemektedir. Dünyanın birçok yerinde muhtelif ödüller kazanan bu roman, Pamuk'un en çok çevrilen ve okunan romanı olma özelliğine de sahiptir.

Kendisinin ilk siyasi romanım dediği ve Ka isimli bir şairin Kars'ta geçen günlerini anlatan *Kar*, Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü öncesi yazmış olduğu son romanıdır. Siyasal İslam, başörtüsü direnişi gösteren kadınlar ve o dönemde çokça görülen genç kızların intiharı, romanın işlediği temel konulardır.

Orhan Pamuk, 2006 yılında İsveç Akademisi ve Nobel Komitesi tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülerek bu ödülü alan ilk Türk olarak tarihe geçti. Pamuk'un bu ödülü alması kimilerini gururlandırırken kimileri ise ödülün verilmesinde danışıklı dövüş olduğunu iddia etti. Gerek Türklerin Ermenileri öldürdüğüne yönelik beyanlarda bulunduğu için bu ödülü aldığına dair iddialar gerekse edebiyat alanında alınabilecek en büyük ödülü almış olmanın yaratabileceği doyum, Orhan Pamuk'un rehavete kapılmasına

neden olmamış, aksine Nobel'den sonra nitelikli romanlar yazmaya devam etmiştir.

Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldıktan iki sene sonra okuyucu karşısına çıkardığı *Masumiyet Müzesi*, tutkulu ve saplantılı diyebileceğimiz bir kara sevdaya odaklanmaktadır. Zengin bir iş adamı olan Kemal'in uzaktan akrabası Füsün'a duyduğu aşk, yalnızca Türkiye'de değil bütün dünyada ilgiyle okundu. Orhan Pamuk'un romanda anlattığı nesnelere, roman ile aynı adı taşıyan ve tamamen kişisel servetiyle 2012 yılında açtığı bir müzede sergilemeye başlaması ise dünya edebiyatında eşine az rastlanır bir hadisedir.

Uzun bir süre hiç roman yayınlamayan Pamuk, 2014'te Mevlut isimli bir bozacının hayatını işlediği *Kafamda Bir Tuhaflık* isimli eseriyle suskunluğunu bozdu. Hemen iki sene sonra da Yunan mitolojisinden babasını öldüren Oidipus ile İran mitolojisinden babası tarafından öldürülen Sührab anlatılarından mülhem kaleme almış olduğu *Kırmızı Saçlı Kadın* isimli romanını okurla buluşturdu.

Bu çalışmamızda inceleyeceğimiz ve hayalî bir Osmanlı adasında veba salgınının yaratmış olduğu korku ve telaşı gözler önüne seren son romanı *Veba Geceleri*¹, Mart 2021'de neşrolundu. Romanın tüm dünyanın corona virüs pandemisiyle mücadele ettiği manidar bir zamanda okurla buluşturulması, Pamuk'un kitabının çok satılması için böyle bir konu seçtiğini ima veya iddia eden açıklamaların yapılmasına neden olsa da bu düşüncede olanların gerek Pamuk'u gerek Türk edebiyatını takip etmediğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Zira henüz corona virüs pandemisi ortada yokken *Kitap-lık* dergisinin Ekim 2018 tarihli 199. sayısında Orhan Pamuk, şimdi yazdığı romanı hakkında açıklamalarda bulunduğu romanın konusu edebiyatseverlerce önceden bilinmekteydi.

Roman dışında farklı türlerde de ürünler ortaya koyan Pamuk'un *Babamın Bavulu* isimli eseri, aynı ismi taşıyan Nobel Edebiyat Ödülü konuşmasının yanı sıra farklı ödül törenlerinde yapmış olduğu konuşmaları içermektedir. *Saf ve Düşünceli Romancı* isimli eseri dünya çapında üne sahip yazarların katılımıyla gerçekleşen Norton Konferansları'ndaki konuşmalarından müteşekkildir. *Hatıraların Masumiyeti*, *Manzaradan Parçalar*, *İstanbul Hatıralar ve Şehir*, *Öteki Renkler*, *Kara Kitabın Sırları* ve *Ben Bir Ağacım* isimli kitaplarının yanı sıra *Gizli Yüz* isimli bir de senaryo çalışması bulunmaktadır.

1. Yapı Unsurları

1.1. İsim-İçerik İlişkisi

Edebî ürünlerin okurla ilk temasa geçen unsuru şüphesiz ismidir. Bir eserin isminin ilgi çekici olması okunmasını arttırmakla birlikte, söz konusu ismin içerikle uyumlu olması da bir başarı kriteri olarak değerlendirilebilir.

¹ Çalışmada eserin birinci baskısı esas alınmıştır.

Orhan Pamuk, eserlerinin içeriği kadar isimleriyle de dikkat çeken, romanlarına ad koyarken de sanatçılığını ortaya koyan yazarlardan biridir.

Veba Geceleri, Orhan Pamuk’un gerçekte var olmayan Minger isimli bir adada, 1901 yılında ortaya çıkan veba salgınını anlattığı romanıdır. Her ne kadar romanın mekânı ve anlatıcı hayalî olsa da romanda gerçek tarihî kişilere de yer verilmiştir. Orhan Pamuk’un birçok romanında olduğu gibi *Veba Geceleri*’nde de Doğu-Batı sorunsalı masaya yatırılmıştır.

Hayalî anlatıcı Mîna Mingerli’nin yetmiş dokuz bölümde anlattığı romanın temelini, V. Murat’ın kızı Pakize Sultan’ın ablası Hatice Sultan’a göndermiş olduğu mektuplar oluşturur. Pakize Sultan’ın bu mektuplardan birine “*Veba Geceleri*” başlığını yazması esere isim verilirken dikkate alınan çıkış noktasıdır.

Pakize Sultan, eşi Doktor Nuri Bey’le beraber nasihat heyeti içerisinde Çin’e gitmektedirler. Minger’deki veba salgınını kontrol altına almak için adada bulunan II. Abdülhamit’in Sağlık Başmüfettişi Stanislaw Bonkowski’nin esrarlı bir şekilde öldürülmesi üzerine karantina konusunda tecrübeleri olan Damat Doktor Nuri, eşi Pakize Sultan’la birlikte yarı yolda Minger’e gönderilir. Pakize Sultan’ı ve eşini korumak üzere, daha sonra Minger’in tarihini değiştirecek olan Kolağası Kâmil muhafız olarak ikilinin beraberlerindedir.

Roman kahramanlarını Minger adasında büyük bir sorun beklemektedir: Veba. Her ne kadar eser boyunca milliyetçilik, siyaset, iktidar çatışmaları, aşk konuları da romanda geniş bir şekilde yer alsada eserin adından da anlayacağımız üzere romanın asıl üzerinde durduğu husus veba ve onunla birlikte doğan problemlerdir. Bu anlamda romanın tamamına yoğun bir korku atmosferinin hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

Orhan Pamuk’un eserine *Veba Geceleri* ismini vermiş olmasında buraya kadar hiçbir problem yoktur. Zira yukarıda da dile getirdiğimiz gibi romanın temel konusu veba ve onun yarattığı korku atmosferidir. Fakat romanın genelinde gecenin çok yer tutmadığını dikkatli okurlar fark edeceklerdir. Romanın kahir ekseriyeti gündüz gerçekleşmekte ve Doktor Nuri’nin bir gece gezintiye çıktığı sahne dışında hiçbir gece sahnesi gündüz yaşanan olaylara nispeten dikkat çekici değildir. Kısacası Orhan Pamuk eserine rahatlıkla *Veba Günleri* de diyebilirdi.

Eserin adındaki gece sözcüğüne farklı bir açıdan baktığımızda gecenin okurlar üzerinde yaratılmaya çalışılan korku atmosferini desteklediğini söyleyebiliriz. Zira Orhan Pamuk’un diğer romanlarının aksine bu kitabında baskın tek bir duygu vardır; o da korkudur. Yazar, karantina ile okuruna derin bir korku sezdirmeye çalışmış ve nispeten başarılı da olmuştur. Nispeten diyoruz çünkü romanın yayınlandığı günlerde tüm dünya corona virüs pandemisi ile mücadele etmekteydi ve karantina dediğimiz olguya yabancı değillerdi. Böylece muamma olması hâlinde daha büyük korku yaratabilecek olan karantina bu nedenle insanlar için bilindik hatta rutin bir şeye dönüşmüş ve eser arzulanığı duygusal etkiyi tam anlamıyla ortaya koyamamıştır.

Yeri gelmişken dünyanın uzun zamandır karşılaşmadığı bir atmosferi anlatacakken *Veba Geceleri*’nin corona virüs pandemisiyle herkesin aşına olduğu bir tablo çizmeye başlamasının talihsizliğine de değinmekte fayda var. Erkan Irmak, konuya ilişkin yazısında: “*Veba Geceleri* talihli bir kitap. Romanın bu görünen talihi, kuşkusuz, dünyanın en son yüz sene önce yaşadığı bu denli büyük bir küresel salgınla aynı döneme denk gelmesinden kaynaklanıyor.” (Irmak, 2021: 33) sözleriyle ilk önce bunun bir talih olduğunu söylese de yazının ilerleyen sayfalarında bizimle aynı görüşü paylaştığını görmekteyiz: “İçinden geçtiğimiz bir kültür olduğu halde, örneğin *Benim Adım Kırmızı*’da minyatürü, *Kara Kitap*’ta Hurufiliği ya da Şeyh Galip’i neredeyse en başından bize öğreten Pamuk’un, bu kez, yine neredeyse hiçbir fikrimiz olmayan salgın hastalığı anlatmak üzere yola koyulduktan sonra, son bir buçuk yılda herkesin yayılmasından korunmasına, karantinasından bilim kuruluna, ekonomik etkilerinden psikolojik yansımalarına varıncaya dek istemeden ‘fazlasıyla’ donanımlı hale geldiği bir süreci anlatmayı seçmiş olması bu romanın şansını mı yoksa talihsizliği midir emin olamıyorum.” (Irmak, 2021: 34).

Orhan Pamuk’un romanına *Veba Geceleri* ismini verme nedenlerinden biri de Pakize Sultan’ın ablasına gönderdiği mektuplardan birine bu başlığı koymasındır. Eşi Doktor Nuri, bir gece Arkaz sokaklarında uzun bir yürüyüş yaptıktan sonra sabaha doğru odasına döner ve “bu metafizik deneyimini karısına anlatınca Pakize Sultan dinlediklerini kelime kelime yazar ve başlığını da ‘*Veba Geceleri*’ koyduğu bu mektubunu, İstanbul’a kolay kolay ulaşamayacağını bilse de zarflar. Böylece romana adını veren ifadenin şehirdeki bu gece yürüyüşünden esinlendiğini öğreniriz.” (Parla, 2021: 10).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulursa Orhan Pamuk’un hayalî bir adada, hayalî bir anlatıcının ağzıyla anlatmış olduğu *Veba Geceleri* romanına bu ismi koymaktaki temel gayesi, roman boyunca yaratmaya çalıştığı korkuya katkı sağlayacak bir isim arzulamasıdır. Bu arzusunu gerçekleştirmekte pek de başarısız olmadığını fakat bu arzunun, talihsiz bir şekilde dünyanın karantina korkusunu tanımasıyla da hedeflenen düzeye ulaşamadığını söyleyebiliriz. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Orhan Pamuk’un son romanına isim koymakta başarı gösterdiğini; romanın içeriği ile ismi arasında okuyucuyu rahatsız edecek, onların yadırgayacağı bir nokta bulunmadığını görmekteyiz.

Sözünü ettiğimiz korku iklimi biraz da gerek Osmanlı’da II. Abdülhamit gerek Minger’de Sami Paşa eliyle yürütülen baskıcı yönetimden kaynaklanmaktadır. Gece sözcüğünün bu ortamı daha iyi yansıtması bakımından da tercih edildiği ileri sürülebilir. “Minger Adası yöneticilerinin vebayı saklama çabaları otoriter rejimlerin antidemokratik uygulamalarını örtme taktiklerinin bir yansımasıdır da. Çünkü vebanın sembolize ettiği şeylerden biri de siyasi veba, yani baskıcı rejimlerdir. Romanın başlığı da herhalde bu yüzden Veba Günleri değil *Veba Geceleri*, çünkü Minger Adası’nda yönetim, hesap verilirliği olmayan, her türlü hile ve desiseyle yürütülen, antidemokratik bir “gece” yönetimidir.” (Parla, 2021: 16).

1.2. Olay Örgüsü

Orhan Pamuk'un son romanı *Veba Geceleeri*; 1901 yılında, yani Sultan II. Abdülhamit'in tahtta olduğu sıralarda Osmanlı'nın 29. Vilayeti olarak kurgulanan hayalî Minger Adası'nda üçüncü veba salgınının baş göstermesiyle padişahın bu salgını kontrol altına alması için önce Stanislaw Bonkowski isimli sağlık başmüfettişini, onun adada esrarengiz bir şekilde öldürülmesi üzerine ise selefi, Padişah V. Murat'ın kızı Pakize Sultan ile evli ve modern karantina yöntemleri konusunda tecrübeli olan Doktor Nuri'yi adaya göndermesini; bu salgın ve karantinanın gölgesinde aşk, iktidar, bağımsızlık ve milliyetçilik konularını işlediği romanıdır.

Roman, yetmiş dokuzu sayılarla belirtilen, sonuncusu ise "Yıllar Sonra" ismini taşıyan seksen bölümden oluşmaktadır. Romanın anlatıcısı da tıpkı mekânı gibi hayalîdir. Fakat Mîna Mingerli isimli bu anlatıcı, alışılmışın dışında romanın bir karakteri değil, romanın başkarakterlerinden biri olan Pakize Sultan'ın torununun kızıdır ve son bölüm hariç karşımıza yalnızca bir anlatıcı olarak çıkar. "Yıllar Sonra" başlığını taşıyan bu son bölümde Mîna Mingerli bir karakter olarak karşımıza çıkar ve romanın nasıl yazıldığını anlatır.

Veba Geceleeri'nin olay örgüsünü, eserin başlangıcından Kolağası Kâmil'in bağımsızlık ilanına, buradan Pakize Sultan ile Doktor Nuri'nin adayı terk etmesine ve nihayet geriye kalan kısım olmak üzere üç bölümde inceleyebiliriz.

1. Bölüm

- V. Murat'ın kızı Pakize Sultan ile eşi Doktor Nuri'nin Çin'de başlayan veba salgınında karantinaya direnen Müslümanlarla konuşmak ve onları ikna etmek için Aziziye gemisiyle Çin'e doğru yola çıkmaları,

- İkilinin, aynı gemide Minger Adası'nda baş gösteren veba salgınına kontrol altına almak için yola çıkmış olan Sağlık Başmüfettişi Bonkowski ve yardımcısı İlias'la karşılaşmaları, akabinde geminin bu yolcuları adaya bıraktıktan sonra yoluna devam etmesi,

- Gemi henüz İskenderiye'deyken Doktor Nuri'nin Padişah II. Abdülhamit'ten şifreli bir telgraf alması ve bunun üzerine hem adada öldürülen Bonkowski Paşa'nın katilini bulması hem de onun yarım bıraktığı karantina işini sürdürmesi için eşi Pakize Sultan ve kendilerini koruması için görevlendirilen, Mingerli olduğunu bu esnada öğrendiğimiz Kolağası Kâmil ile birlikte adaya dönmesi,

- Adada Vali Sami Paşa'nın onları karşılaması ve karantina çalışmalarına başlanması,

- Halkın, özellikle de Müslüman ahalinin, karantinaya direnmesi, işlerin çığırından çıkması ve adada gün geçtikçe ölümlerin artması,

- Adalı bazı kimselerin karantinayı delip gizli yollarla Avrupa'ya geçmesi sonucu vebanın Avrupa'ya da sıçramasından korkan büyük devletlerin savaş gemileriyle adayı kordona almaları,

- Kolağası Kâmil'in hiç kimseden emir almadan postaneyi basarak telgraf işlerini geçici süreliğine durdurması ve bunun üzerine birkaç günlüğüne Sami Paşa tarafından zindana konulması,

- Vebanın kontrol altına alınamaması sonucu padişahın Vali Sami Paşa'yı azledip yerine İbrahim Hakkı Paşa'yı vali olarak adaya göndermesi,

- Vali Sami Paşa'nın zaman kazanmak adına karantina kurallarını bahane göstererek bir müddet yeni vali ve beraberindekileri Kızkulesi'nde tecride alması,

- Vali Sami Paşa'yla çekişme içerisinde olan Ramiz isimli çete liderinin yeni vali ve beraberindekileri gizlice Kızkulesi'nden kaçırıp valilik binasına getirmesi,

- Ramiz'in ağabeyi Şeyh Hamdullah'ın valilik binasında konuşma yapacağı sırada Vali Sami Paşa'nın yeni vali ve beraberindekileri fark etmesi üzerine çatışma çıkması ve bu kaos ortamından yararlanan Kolağası Kâmil'in üzerinde Minger gülü olan bir bez parçasını bayrak gibi sallayarak bağımsızlık ilan etmesi.

II. Bölüm

- Bağımsızlık ve cumhuriyetin ilan edilmesiyle Kolağası Kâmil'in ülkenin cumhurbaşkanı, Vali Sami Paşa'nın ise başnazır ilan edilmesi,

- Komutan Kâmil'in Minger dili ve tarihi konusunda araştırmalara başlaması,

- Komutan Kâmil'in eşi Zeynep'in vebadan dolayı ölmesi,

- Karantinaya karşı halkın ayaklanması ve bu kaotik ortamda Komutan Kâmil'in de eşi Zeynep'ten vebayı kaptığının öğrenilmesi,

- Ölmeden önceki birkaç gününün bir kâtip tarafından anbean kaydedilmesi ve cumhurbaşkanının bu günlerde söylediği Mingerce sözcüklerin daha sonra bir önem ifade edecek olması,

- Cumhurbaşkanı Kâmil'in vebadan dolayı hayatını kaybetmesi ve devlet töreniyle defnedilmesi,

- Halifiye tekkesinin başını çektiği karantinaya karşı ayaklanmanın netice göstermesi ve tekkeçilerin devlet yönetimini ele geçirmesi,

- Şeyh Hamdullah'ın cumhurbaşkanı, naibi Nimetullah Efendi'nin ise başnazır olarak görev yaptığı ve tarihçiler tarafından Şeyh Hamdullah Dönemi olarak adlandırılan Minger'in ikinci döneminin başlaması,

- Bu yönetimin karantinayı kaldırması ve bunun sonucunda hastalığın daha da hızla yayılması

- Bir önceki dönemin başnazırı Vali Sami Paşa'nın mahkeme tarafından idama mahkûm edilerek infaz edilmesi,
- Şeyh Hamdullah'ın Damat Doktor Nuri'yi içeri attırması ve tüm dünyaya güç gösterisi yapmak için Pakize Sultan ile göstermelik evlenmesi,
- Şeyh Hamdullah'ın veba hastalığına yakalanarak ölmesi sonucu Nimetullah Efendi'nin yönetimi Pakize Sultan ve eşi Doktor Nuri'ye bırakması,
- Pakize Sultan'ın kraliçe, Doktor Nuri'nin başnazır olduğu Minger'in üçüncü döneminin başlaması,
- Bu yönetimin tekrar karantina getirmesi ve hastalığın yavaş yavaş azalarak son bulması,
- Murakabe Nazırı Mazhar Efendi'nin; Avrupalı devletlerin kordonu kaldırdığını, II. Abdülhamit'in adaya çıkartma yapacağını söyleyerek kraliçe ve başnazırı sözde korumak amaçlı yönetimden uzaklaştırması ve adaya geldikleri Aziziye gemisine bindirerek Çin'e göndermesi.

III. Bölüm

- Pakize Sultan'ın torununun kızı olan hayalî anlatıcı Mîna Mingerli'nin olayları hızlı bir şekilde anlatması,
- Pakize Sultan ve Doktor Nuri'nin Çin'e gitmesi ve yıllarca burada yaşamaları,
- Minger'de eski Murakabe Nazırı Mazhar Bey'in cumhurbaşkanı olması,
- Ailenin Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilip saltanat mensuplarının ülkeye girişleri yasaklanınca Fransa'ya göç etmesi,
- İkilinin Melike isimli kızlarının yine Osmanlı hanedanından bir şehzadeyle evlendirilmesi,
- Bu evlilikten anlatıcı Mîna Mingerli'nin annesinin doğması,
- Annenin kendi kendine bir Minger sevgisi yaratması ve nihayetinde bu adaya yerleşmesi,
- Hayalî anlatıcı Mîna Mingerli'nin burada doğması,
- Minger yönetiminin Pakize Sultan'a zamanında maaş karşılığı verilmiş olan toprakları bu varislerine kaptırmamak için bazı pürüzler çıkarmaları ve Mîna Mingerli'nin yıllarca doğup büyüdüğü adaya gidememesi,
- Mîna Mingerli'nin büyük annesi Pakize Sultan'la görüşmesi ve görüşmede romanın başında öldürülen Bonkowski Paşa'nın Abdülhamit tarafından infaz edilmek üzere adaya gönderildiğinin öğrenilmesi,
- Pakize Sultan'ın Komutan Kâmil'in bağımsızlık ilanı sırasında balkonda ne dediğini Mîna Mingerli'ye sorması ve onun da "Yaşasın Minger! Yaşasın Mingerliler! Yaşasın Hürriyet!" demesiyle romanın son bulması.

1.3. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Veba Geceleri'nde üçüncü tekil şahıs anlatıcı vardır. Bu anlatıcı ilahî bakış açısıyla konuşur, her şeyi görür ve bilir. Hatta bazen modern romanın imkânları doğrultusunda yorumlarda bulunur ve romanın gelecek evrelerine dair ipuçlarını hatta bilgileri vermekten geri durmaz. Bu anlatıcı, romanın hayalî yazarıdır. Orhan Pamuk, eserine bir "Giriş" bölümüyle başlar ve bu giriş bölümünün altında romanın hayalî yazarı Mîna Mingerli ismi yer almaktadır. Bu isim romanın bir karakteri değil, yalnızca anlatıcısıdır. Her ne kadar romanın "Yıllar Sonra" adını taşıyan son bölümünde Mîna Mingerli olaya dâhil olsa da bu kısım üstkurmaca tekniğinin imkânları doğrultusunda bir nevi romanın yazılış serüvenini içermektedir. Tüm bunları göz önünde tuttuğumuzda anlatıcının, öykü evreni içerisinde bulunmayan dışarıdan bir göz olduğunu söyleyebiliriz.

Roman boyunca tüm öykü bu üçüncü şahsın anlatımıyla sunulmaktadır. Dolayısıyla romanda tek bir anlatıcı vardır diyebiliriz. Kimi yerlerde alegorik hatta parodiye varan bir dile sahip bu anlatıcı, roman boyunca okuru şaşırtmanın yollarını bulur. Orhan Pamuk'un diğer romanlarının aksine burada karakterlerin iç dünyalarına yeteri kadar değinilmemiştir. Anlatıcı, neredeyse karakterlerin içerisinde bulunduğu korku dışında hiçbir duyguyu tam anlamıyla önemsemez. Öykü içerisindeki merhamet, aşk, kıskançlık gibi duygular oldukça yüzeyseldir. Her ne kadar bunlara geniş yer ayrılmış olsa bile derinlemesine işlenen tek duygu korkudur. Pamuk'un karakterlerini kimi yerde karikatürize edercesine baskın, aykırı ve hatta bazen komik bir şekilde aktarmasından bunun bilinçli bir tercih olduğunu çıkarabiliriz.

Öykü evreni içerisinde karakter olarak yer almayan ve romanın karakterlerinden biri olan Pakize Sultan'ın torununun kızı olan anlatıcı, olayları dışarıdan bir gözle aktarmakla birlikte nesnel değildir. Romanda zengin Rumların da karantinayı deldiği söz konusu olmakla birlikte gerek anlatıcı gerek karakterler ağzından sürekli Müslümanların bu kurallara uymadıkları vurgulanır. Öte yandan Şeyh Hamdullah ve naibi Nimetullah her sahnede okuyucuyu irite ederken Pakize Sultan ve Doktor Nuri okurda aksi duygular bırakmaktadır. Fakat Mîna Mingerli, bu taraflılığının farkındadır ve itiraf da etmektedir: "Dikkatli okurlarım kitabımda Pakize Sultan ile Doktor Nuri'ye herkesten daha anlayışla yaklaştığımı fark etmişlerdir. Onların kızlarının torunuyum ben." (Pamuk, 2021: 499).

Diyaloglar dışında anlatıcının imkânları sınırlandırılmaz. Sözüünü ettiğimiz bu üçüncü tekil anlatıcı, roman boyunca tüm olaylara hâkimdir, adada cereyan eden en gizli olayları bile bilmekte ve kendisi anlatmaktadır. Üçüncü tekil şahıs anlatımının imkânları oldukça fazladır. Anlatıcı her kişiyi, olayı, nesneyi ve durumu tanrısal bir konumdan görebilmekte; ayrıntılı ve gerçekçi tasvirlerle onları anlatmaktadır. Hemen bütün sahnelerde bu dikkatli ve gözü pek anlatıcının sesini duymaktayız.

Veba Geceleri, yeni tarihselcilik bağlamında tarihî bir roman olarak değerlendirilebilecek bir roman olmakla birlikte Bonkowski Paşa'nın romanın

hemen başında öldürülmesi ve katilinin kim olduğuna dair romanın sonuna kadar merak unsurunun devam etmesi hususu göz önünde bulundurulduğunda bir polisiye roman özelliği de taşımaktadır. Romanın kalabalık şahıs kadrosuna rağmen anlatıcı Mîna Mingerli, bu karakterleri ayrıntılı bir şekilde tasvir etmekte, çevrelerindeki olayların etkisiyle dönüşümlerini ustaca izlemektedir.

Orhan Pamuk’un romanın yazarlığını kurmaca olan Mîna Mingerli’ye yüklemesi ve hatta onun da bu olayları V. Murat’ın yine gerçekte var olmayan kızı Pakize Sultan’ın mektuplarından yararlanarak yazdığını kurgulaması, tarihî olaylara dair düşünce ve bakışına gelebilecek eleştirilerin yönünü de değiştirmektedir. Hatta romanın girişinde kurmaca yazar Mîna Mingerli’ye “Ama aynı zamanda bir tarih kitabı kaleme aldığım için pek çok kereler “tek kişinin görüş açısı” kuralına uymadım, hatta bozdum bu kuralı. Böylece en duygulu anlarda okura bilgiler, rakamlar verdim ve kurum tarihleri anlattım. Ya da tam bir kahramanın ince duygularını anlatırken, onun bilemeyeceği bambaşka bir kahramanın düşüncelerine hızla ve pervasızca geçtim. Veya Abdülaziz’in tahttan indirildikten sonra katledildiğine samimiyetle inanmama rağmen, bazılarının göre intihar ettiğini de yazdım. Yani Pakize Sultan’ın mektuplarda anlattığı o renkli âlemi içindeki başka tanıkların gözünden de görmeye çalıştım ki kitabım biraz daha çok tarih olsun.” (Pamuk, 2021: 13) dedirterek anlatıya başka kaynakların da bakış açısını ortak kılmaya çalışmış ve yükünü daha da hafifletmiştir.

Roman kurgusu bağlamında klasik bir anlatım izlemeyi tercih eden Orhan Pamuk, eserine serpiştirdiği hayalî kitap isimleri, Kolağası Kâmil üzerinden vermeye çalıştığı alegorik mesajlar, romanın yazılış sürecini de olaya dâhil etmek ve nihayetinde romanı için hayalî bir anlatıcı yaratmış olması yönleriyle modern/postmodern romanın imkânlarından da yararlanmaktadır. Bu unsurların nispeten klasik bir anlatım yapısına sahip olan bir romana yerleştirilmesi de oldukça ustacadır ve okuyucuyu yadırgatıcı bir mahiyet göstermemektedir.

Orhan Pamuk, her ne kadar “Minger Adası Türkiye’yi gösteren bir alegorinin çıkış noktası değildir.” (Öztürk, e-söyleşi) dese de romanda Türkiye ve Atatürk alegorisi olarak anlaşılabilir hususların bir hayli olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda Minger Adası’nın Türkiye’yle, Kolağası Kâmil’in ise Atatürk’le benzer ve farklı yönlerinin bulunduğunu tespit etmekteyiz. Eserin geneline yayılan bu alegorik anlatımın bazen dünya genelinde farklı kültür ve kişilere yüklenebildiği bazen de Türkiye ve Atatürk özelinde indiği gözlerden kaçmamaktadır.

1.4. Zaman

Veba Geceleri, Orhan Pamuk’un 2021 yılında yayınlamış olduğu son romanıdır. Kitap en sonuna düşülen tarihten, yazarın romana 2016 yılında başladığını ve beş yıl üzerinde çalıştığını anlıyoruz. Her ne kadar “anlatıcının anlattığı olaylara göre olan zamansal konumunu ifade ede[n]” (Dumantepe, 2018: 228) öyküleme (anlatma) zamanı ile “anlatı kişilerinin içinde var

Mayıs							Haziran							Temmuz							Ağustos										
Pt	Sa	Ça	Pe	Cu	Ct	Pz	Pt	Sa	Ça	Pe	Cu	Ct	Pz	Pt	Sa	Ça	Pe	Cu	Ct	Pz	Pt	Sa	Ça	Pe	Cu	Ct	Pz				
18		1	2	3	4	5	22					1	2	27	1	2	3	4	5	6	7	31			1	2	3	4			
19	6	7	8	9	10	11	12	23	3	4	5	6	7	8	9	28	8	9	10	11	12	13	14	32	5	6	7	8	9	10	11
20	13	14	15	16	17	18	19	24	10	11	12	13	14	15	16	29	15	16	17	18	19	20	21	33	12	13	14	15	16	17	18
21	20	21	22	23	24	25	26	25	17	18	19	20	21	22	23	30	22	23	24	25	26	27	28	34	19	20	21	22	23	24	25
22	27	28	29	30	31		26	24	25	26	27	28	29	30	31	29	30	31				35	26	27	28	29	30	31			

Eylül							Ekim								
Pt	Sa	Ça	Pe	Cu	Ct	Pz	Pt	Sa	Ça	Pe	Cu	Ct	Pz		
35						1	40	1	2	3	4	5	6		
36	2	3	4	5	6	7	8	41	7	8	9	10	11	12	13
37	9	10	11	12	13	14	15	42	14	15	16	17	18	19	20
38	16	17	18	19	20	21	22	43	21	22	23	24	25	26	27
39	23	24	25	26	27	28	29	44	28	29	30	31			
40	30														

Romanın öykü zamanının 1901 yılı olduğunu belirtmiştik. Olayın ne kadar sürdüğüne ilişkin olan itibari zamanın da en az vaka zamanı kadar önemli olduğu bir gerçektir. Her ne kadar Orhan Pamuk, romanın “Giriş” ismini taşıyan bölümünde kurmaca yazar Mîna Mingerli’nin ağzından “Doğu Akdeniz’in incisi Minger Adası’nın yaşamındaki en yoğun ve en sarsıcı altı ayı anlatırken, çok sevdiğim bu ülkenin tarihini de hikâyeme kattım.” (Pamuk, 2021: 11) dese de romanın itibari zamanının altı aydan daha uzun olduğu yaptığımız hesaplamalar sonucu ortaya çıkmaktadır.

Romanın birinci bölümünde kahramanları adaya getiren Aziziye isimli geminin 22 Nisan 1901’de adaya yanaştığı bilgisine yer verilmektedir: “Demek ki hikâyemizin başladığı, 22 Nisan 1901 gece yarısından iki saat önce Minger Adası’na tarifesiz bir vapurun yaklaşıyor olması olağanüstü bir duruma işaret ediyordu.” (Pamuk, 2021: 15). Bu cümleden de anladığımız gibi olaylar 22 Nisan 1901 günü başlamaktadır. Romanın sonuna eklenen “Yıllar Sonra” isimli bölümü kurmaca yazarın romana dâhil etmediğini düşündüğümüzde bile olayların, 5 Aralık günü yani Pakize Sultan ile eşi Doktor Nuri’nin adayı terk ettikleri gün sona erdiği; bunun sonucunda da itibari zamanın yedi ay on üç günlük bir süreyi kapsadığı açığa çıkmaktadır. Verdiği tarihlerin günbegün gerçek tarihle örtüşmesine dikkat eden Orhan Pamuk’un bu konuda bir dikkatsizlik göstermiş olabileceğini ihtimal dâhilinde görmüyoruz. Dolayısıyla “Minger Adası’nın yaşamındaki en yoğun ve en sarsıcı altı ayı anlatırken” sözlerinden vebanın olduğu zamanı kastettiğini çıkarabiliriz. Zira Pakize Sultan ve eşinin adayı terk ettiği 5 Aralık günü için “salgının dinmesinden bir buçuk ay sonra” (Pamuk, 2021: 493) ifadesi kullanılmaktadır.

1901 yılında gerçekleştiğini söylediğimiz bu olayların 2016-2021 yılları arasında hikâye edildiğini, yani anlatma zamanının bu yılları kapsadığını romanın sonuna düşülen tarihten anlıyoruz. Bu tarih aralığının anlatıcının anlattığı olaylara göre olan zamansal konumunu ifade ettiği gibi *Veba Geceleri* romanının Orhan Pamuk tarafından yazıldığı reel bir zaman dilimini de karşılamaktadır. Yani bu zamanın “yazarın metni yazma eylemi sonucu

harcadığı süre” olarak da tanımlayabileceğimiz anlatı zamanını (Dumantepe, 2018: 231) da karşıladığı bilinmektedir.

1.5. Mekân

Veba Geceleri'nin en dikkat çekici hususiyetlerinden birisi de yazarın mekân tercihidir. “Mekânın, illâ ki gerçek (bildik, tanıdık) bir yer olması gerekmez; olayların cereyan edeceği çevre, ‘hayalî’ veya ‘ütopik’ (idealize edilerek tasarlanmış) olabilir.” (Tekin, 2019: 158). Pamuk’un romanına mekân olarak seçtiği Minger Adası da Doğu Akdeniz’de gerçekte bulunmayan kurmaca bir yerdir. Levant’teki diğer adalara benzer birçok yönü olmakla beraber yazarın bilinçli bir şekilde Minger’e, onu diğer Doğu Akdeniz adalarından ayıran özellikler vermesi de ilgi çekicidir. Romanın neşrinden hemen sonra T24’te Murat Sabuncu ile yaptığı video söyleşide Pamuk, Minger Adası için şunları söylemektedir:

“Telgraf hizmeti, postane, hastaneler, vilayet binası, gümrük, karantina teşkilatı, İstanbul’la ilişkiler gibi konularda adamız Doğu Akdeniz’deki Frenklerin deyişiyile Levant’teki ortalama bir Osmanlı adasıdır. Belki en belirgin özelliği nüfusunun yüzde elli Müslüman ve yüzde ellisinin Rum Ortodoks olmasıdır. Müslümanlar ile Hristiyanlar yarı yarıya yani. Diğer bütün Ege adalarında Rumlar en az yüzde seksen çoğunluk idi. Ama kendine özgü nitelikleri olan bir adayı da ben hayal etmek istiyordum.” (Sabuncu, e-söyleşi).

Roman’da gerek iç mekânlar gerek dış mekânlar oldukça fazladır. Olayların bu mekânlarda cereyan etmesi de neredeyse eşit bir dağılıma sahiptir. İç mekân tasviri konusunda oldukça başarılı olan Pamuk, dış mekânların aktarılmasında da bu başarısından ödün vermemektedir. Her ne kadar romanın mekânı hayalî, yani kurmaca bir yer olsa da Pamuk; semtleri, mahalleleri, caddeleri, yokuşları, camileri, tekkeleri, fırınlarıyla oldukça sahici bir Minger Adası sunmaktadır bize.

Romanın hemen hemen tamamı Minger Adası’nın tek şehir merkezi olan Arkaz’da geçer. Adadaki köylerin ve taşra yapılanmalarının isimleri sık sık geçse de olaylar bu mekânlarda geçmemektedir. Romanda yalnızca “Hacı Gemisi İsyanı” veya “Hacı Gemisi Vakası” olarak geçen hadiseden bahsedilirken adanın bu taşra birimlerinden söz edilmekte ve bu hadise çevresinde oralarda geçen olaylar geriye dönüş tekniğinden yararlanılarak kısaca anlatılmaktadır.

Veba Geceleri romanına mekân olarak seçilen Arkaz şehri, reel dünyada var olan şehirlerden farksızdır. Bilhassa şehrin fizikî yapısı Pamuk’un da yukarıda değindiğimiz söyleşisinde dile getirdiği gibi tam anlamıyla Levant şehirleriyle aynıdır. Bu anlamda Arkaz şehrinin romanda öne çıkan iç ve dış mekânlarını şöyle sıralayabiliriz:

Bayırlar, Turunçlar, Çite, Vavla, Kadirler ve Germe mahalleleri; Eşek Anırtan Yokuşu; Vilayet ve Hamidiye meydanları; İstanbul ve Hamidiye caddeleri olayların üzerinde meydana geldiği dış mekânlardır. Vilayet binası, postane, Halifiye Tekkesi, Marika’nın evi, Arkaz Kalesi, zindan, tecrit, garnizon,

Splendid Palas Oteli, Hamidiye Hastanesi, Zofiri'nin fırını ve Nikiforo'nun eczanesi ise romanda belirginleşen iç mekân örnekleridir.

Çevresel mekân bağlamında olayların geçtiği yerleri bu şekilde aktardıktan sonra romanın algısal mekânına da değinmenin yararlı olacağı düşüncesindeyiz. “Algısal mekânlar, kişi-yer ilişkisini sorunsal açıdan yansıtan, dönüştürülmüş, anılaştırılmış yerlerdir; yalnızca topografik bir yer değil, anlam üreten, anıları barındıran, kişinin iç dünyasını yansıtan bir değerdir.” (Korkmaz, 2015: 82).

Veba Geceleri, algısal mekân bağlamında kapalı, dar mekânların ön plana çıktığı bir metindir. Minger Adası'nda ortaya çıkan veba salgını halkta müthiş bir korku yaratmış ve cesetlerin boy boy dizildiği Arkaz sokakları, karakterlerin iç dünyaları üzerine büyük bir olumsuz etki bırakmıştır. İnsanların dışarıya çıkmaya korktuğu bu şehirde, mekân her yönüyle insanı ezmektedir.

Yalnızca romanın başında, henüz vebanın şehri altüst etmediği sıralarda açık ve geniş mekâna örnek olabilecek tasvirler bulunmaktadır. Fakat bu mekânlar da sevinç ve mutluluk yerini korku, telaş ve acılara bıraktıkça kararmakta; Arkaz şehri karakterler üzerinde cehennemî bir etki yaratmaktadır. Roman kahramanlarının Aziziye gemisiyle adaya yaklaştıkları sırada karşımıza çıkan şu tasvirler, sınırları sonsuza açılan açık ve geniş mekânın güzel bir örneğidir:

“Şimdi doğan güneş, Beyaz Dağ'dan başlayarak adanın doğu cephesini çizen sivri ve sert tepeli sıradağların ve yalçın kayalıkların üzerine pembe bir ışık düşürüyor, batıya bakan tepeler ise koyu mor, hatta karanlık bir renge boyanmış gibi görünüyordu. Adaya 1840'lardan sonra gelen pek çok ressamın coşkuyla resmettiği ve seyahat kitaplarında şiirsellikle tasvir edilen bu manzara Aziziye adaya yaklaştıkça sihirli bir hal aldı.” (Pamuk, 2021: 73).

Bu ve bunun gibi tasvirlerin romanın ilk başlarında bulunduğunu vebayla birlikte şehre karanlık bulutların çöktüğünü ve mekânların karakterler üzerinde olumsuz etkilerinin görüldüğünü söyleyebiliriz. “Labirent teması, dünyada kendi yerlerini tam olarak bulamamış insanlardaki sıkıntıyı ifade etmektedir.” (Bourneur ve Quillet, 1989: 117). Bu anlamda adeta harap hâle dönmüş Arkaz sokaklarının, başta Pakize Sultan ve Doktor Nuri olmak üzere, adadaki insanlar üzerinde yarattığı çaresizlik duygusu dikkate değerdir. Eserin adına da uygun düşmesi açısından vebanın en şiddetli olduğu sıralarda Doktor Nuri'nin bir gece yarısı Arkaz sokaklarını dolaşırken kaydedilen şu cümleler, adadaki labirentleşen dünyaya örnektir:

“Sütunlar ve kubbeler altından yürürken bir hayalet gibi hissetti kendini. Ağır ağır meydanı dönerken her an birisiyle karşılaşacağını sanıyordu ama gece sanki iki boyutlu bir karanlık odaydı; adım attıkça karanlık bir kutunun içinden çıkamıyordu ama bazan bir ağacın gölgesi, bazan solmuş bir renk yanından sessizce akıp gidiyordu. Karantina ilanlarının, kapalı

kepenklerin önünden geçtikten sonra ara sokaklara girdi ve karanlıkta vebalı şehrin sınırsız sokaklarında uzun uzun yürüdü.” (Pamuk, 2021: 175).

1.6. Karakter Yapıları Bakımından Kişiler

Başkişiler

Veba Geceleri’nde tek bir başkişiden değil başkişilerden söz etmeliyiz. Zira birkaç karakter birbirlerine galebe çalamayacak düzeyde romanın merkezinde yer almaktadırlar. Doğal olarak *Veba Geceleri*’nin yalnız bir kişi etrafında şekillenen bir şahsiyet romanı olmadığını, merkezine salgın, iktidar, aşk, korku gibi temaları alan tarihî ve polisiye unsurlar barındıran bireysel izlekli bir roman olduğunu söyleyebiliriz. Fakat unutulmamalıdır ki “roman başkişileri, romancının esas ürünleridir, romanın varoluş sebebidirler; roman, onlara hayat vermek için yazılır.” (Stevick, 2021: 179). Bu anlamda *Veba Geceleri*’nin de asıl amacı sözünü edeceğimiz bu karakterleri yaratmak ve onlar üzerinden yazarın meramını açıklamak istemesidir.

Osmanlı padişahlarından V. Murat’ın kızı Pakize Sultan, onun eşi ve modern karantina yöntemleri konusunda tecrübeli olması nedeniyle padişah II. Abdülhamit tarafından veba salgını durdurması için adaya gönderilen Damat Doktor Nuri, bu ikiliyi korumakla görevli olup daha sonra Minger’in bağımsızlığında büyük rol oynayacak olan Kolağası Kâmil, II. Abdülhamit’le büyük benzerlikler gösteren adanın valisi Sami Paşa ve Sultan II. Abdülhamit romanın başkarakterleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar II. Abdülhamit kendi kişiliğiyle de romanda görülüyor olsa da Vali Sami Paşa da onun adeta alegorik bir kopyasıdır.

Romanın kurmaca yazarı ve anlatıcısı Mîna Mingerli’nin eserin “Giriş” bölümünde aktardığı üzere *Veba Geceleri*, kaynağını 33. Osmanlı padişahı V. Murat’ın kızı Pakize Sultan’ın 1901-1913 yılları arasında ablası Hatice Sultan’a yazdığı 113 mektuptan almaktadır (Pamuk, 2021: 11). Hayalî yazarımız Mîna Mingerli’nin büyük annesi de olan Pakize Sultan, hem eserin kaynak kişisi hem de olayların merkezindeki bir figür olması hasebiyle üzerinde durulması gereken bir karakterdir.

Pakize Sultan, V. Murat’ın üçüncü kızıdır. Gerçekte padişahın böyle bir kızı yoktur. Yani tıpkı romanın hayalî yazarı gibi o da kurmacadır. Babasının çok kısa sürede tahttan indirilip Çırağan Sarayı’nda hapis hayatı yaşamasıyla diğer kardeşleri gibi kendisi de bu hayata mahkûm edilir. Yine diğer ablaları gibi amcası Sultan II. Abdülhamit’in bulduğu Doktor Nuri ile evlenir. Romanda Pakize Sultan’ın fiziki görünüşü hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmez. Yalnızca ablaları kadar güzel olmadığı bilgisine yer verilir.

Babasına, kendisine ve kardeşlerine yaşattığı hapis hayatı nedeniyle II. Abdülhamit’ten nefret eden Pakize Sultan, bu konuda eşi Doktor Nuri’yle sürekli tartışmaktadır. Romanın başından beri Bonkowski Paşa’nın Sultan II. Abdülhamit tarafından öldürüldüğünü ve kendilerinin de kasıtlı olarak bu vebalı adaya gönderildiklerini söyler. Kocasından ve kısmen de Kolağası

Kâmil'den edindiği bilgileri gönderdiği mektuplarla ablası Hatice Sultan'a aktaran Pakize Sultan, böylece adada yaşadığı yedi ayı geçkin sürede nelerin yaşandığını kaydederek bu romanın da yazılmasını sağlamıştır.

Pakize Sultan, oldukça akıllı ve öngörülü bir kadındır. Adada Osmanlı hanedanının bir temsilcisi olarak varlığını korur. Nitekim bu temsiliyete romanın başından beri gerek Vali Sami Paşa gerek adanın diğer yöneticileri büyük saygı duyar. Hatta Şeyh Hamdullah iktidarı ele geçirdiğinde onunla evlenerek hem Osmanlı'ya hem de dünyaya bir mesaj vermek ister. Pakize Sultan, Şeyh Hamdullah'ın ölümüyle boşalan iktidar boşluğunda Minger ülkesinin kraliçesi olarak siyasi gücünü arttırmış ve bir nevi hanedandan kaynaklı gücünden ziyade bir kadın olarak bireysel bir benlik kazanmıştır. 1901 yılında Müslüman beldelerde yaşayan bir kadın için bu oldukça sıra dışı ve önemli bir husustur.

Pakize Sultan, Minger'de yönetime geldikten sonra gerek veba salgınına durdurmuş olması gerek halkla kurduğu sıcak ilişkiler ve yoksullara yardım etmesiyle kısa sürede Minger halkı tarafından benimsenir. Fakat önünde büyük bir çıkmaz vardır o da Mingerli olmamasıdır. Bilhassa Murakabe Müdürü Mazhar Bey'in kışkırtmaları ile halktan bazı kimseler onun Mingerli olmadığını yüzüne vurmaya başlar. Yine de adadan ayrıldığı son gün Mazhar Bey onu içten bir saygıyla selamlamaktan geri kalmaz.

Romanın bir diğer başkarakteri Damat Doktor Nuri'dir. Hicaz'da veba ve kolera salgınlarında başarı gösterdiği için Bonkowski Paşa tarafından Sultan II. Abdülhamit'e tavsiye edilen bu genç doktor, kısa sürede padişahın güvenini kazanır ve Abdülhamit onu yeğeniyle evlendirir. Tıpkı Pakize Sultan gibi Doktor Nuri'nin de fiziki özellikleri hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaz romanda. Yalnızca buğday tenli oluşuyla tüylerle kaplı tombul ve kocaman bir vücudunun olduğu bilgisi yer almaktadır.

Doktor Nuri, karısı Pakize Sultan'a nazaran daha az zekidir. Olaylar karşısında soğukkanlı olmakla birlikte arkada dönen kirli dolapları anlamak ve öngörmek noktasında eşindeki kabiliyetlere sahip değildir. Sultan Abdülhamit'le yüz yüze görüşme imkânı bulmuş ve ona hayran kalmıştır. Bu nedenle de sultana oldukça bağlıdır. Pakize Sultan'ın Abdülhamit konusunda olumsuz düşüncelerini bildiği için bu konulara girmekten kaçınır. Yaşı genç olmasına rağmen Osmanlı'da var olan gelenek üzere sarayın damadı olduğu için ona pašalık verilmiştir. Bonkowski Paşa, Sami Paşa gibi bu rütbeyi kazanmak için yıllarını verenlerin ona paşam diye hitap etmeleri içten içe sınırlarını bozmaktadır. Çünkü bu seslenişte bir istihza olduğunu hisseder hep.

Hicaz Karantina Teşkilatında veba ve kolera salgınları sırasında görev almış ve oldukça da başarı göstermiş olan Doktor Nuri, Bonkowski Paşa'nın adada esrarengiz bir şekilde öldürülmesi üzerine padişahın aldığı şifreli bir mektupla hem Bonkowski Paşa'nın katilini bulması hem de onun yarıda bıraktığı veba salgınına durdurması için adaya gönderilir. Hem daha önceki

karantina hatıralarını hem de Minger'de olup biten tüm gelişmeleri karısı Pakize Sultan'a anlatarak bir nevi bu romanın meydana gelmesinde rol oynar.

Bonkowski Paşa'nın katilini Sami Paşa'nın işkence temelli yönteminin aksine Sultan Abdülhamit'in severek okuduğu polis hafiyesi Sherlock Holmes tarzı araştırma ve incelemelerle bulmayı arzulayan Doktor Nuri, Şeyh Hamdullah'ın veba hastalığına yakalanarak ölmesi ve şeyhin başnazırlık makamındaki naibi Nimetullah'ın yönetimden el çekmesi üzerine Minger'in üçüncü başnazırı olur. Eşi Pakize Sultan da aynı dönemde kraliçedir ve onların yönetimi esnasında veba tamamen son bulur.

Romanın en önemli karakterlerinden biri olan Kolağası Kâmil'i Sami Paşa hariç öteki başkişilerden ayıran özellik, Atatürk'e benzerliğinden dolayı alegorik olmasıdır. Zira Sami Paşa da II. Abdülhamit'e benzemektedir. Fakat romanın ilerleyen aşamalarında sürpriz bir şekilde ön plana çıkıp bir başkişi olması ve Minger'in yerlisi olması hasebiyle tüm başkişilerden ayrılır.

Kolağası Kâmil, Minger'de doğup büyümüş, burada askeri ortaokulu bitirmiş ve gösterdiği başarı dolayısıyla İzmir'e Askeri Rüştüye okumaya gitmiştir. Babasının ölümünden sonra annesinin Hazım Bey isimli başka biriyle evlenmesi üzerine her yaz geldiği Minger'e iki sene boyunca gelmemiş, Hazım Bey'in de ölümünden sonraki ilk gelişinde annesi her yaz adaya geleceğine yemin ettirmiştir. Teselya Savaşı'na kadar özel bir askeri başarısı olmadığı kaydedilen Kolağası Kâmil, bu savaşta üstün başarılarından dolayı madalya almıştır. Ayrıca yaşına göre rütbesinin küçük olduğu bilgisine de yer verilmiştir.

Mizancı Murat'ın "Fransız İhtilali ve Hürriyet" konulu bir eseri adeta başucu kitabıdır. Yani Kolağası Kâmil, henüz Minger'de ihtilal yapıp komutan ve cumhurbaşkanı olmadan önce de özgürlükçü fikirlere ilgilidir. Bu özelliklerine romanda geniş yer verilmiştir: "Kolağası'na on yıl önce sorsalar, görücü usulü evlenmeye karşı olduğunu samimiyetle söylerdi. Harbiye'den mezun olduğunda pek çok subay arkadaşı gibi idealistti ve kadınların başlarını, yüzlerini Araplar gibi aşırı kapatmasına karşıydı. Dört kadınla evlenen Hacı ağalardan, genç kızlarla evlenen yaşlı zenginlerden de nefret ederdi. Pek çok genç subay gibi, Osmanlı'nın yüzyıllarca zafer kazandıktan sonra Batı karşısında hızla zayıf düşmesinin nedeninin kötü ve geri gelenekler olduğunu düşünüyordu. Bu görece Avrupalı düşüncelerinde Mingerli, Akdenizli olmasının, Ortodokslara yakınlığının etkisi vardı elbette. Kolağası Harbiye'de ihtilalci öğrencilerin Padişah karşıtı bildirimlerini de okumuştur. Elden ele gezen Napolyon biyografisini bir gecede bitirmiş, Fransız İhtilali'nin kahramanlarının "liberté, égalité, fraternité" diye haykırırken ne istediklerini anlamış ve zaman zaman içtenlikle hak vermişti onlara." (Pamuk 2021: 86).

Hacı Gemisi İsyanı'ndan sonra Abdülhamit adadaki garnizona Şam'dan iki bölük Türkçe bilmeyen nefer yollamıştır. Türkçe bilmedikleri için bu askerlerin ada halkına karantinayı uygulatma noktasında başarı gösteremeyeceklerini, daha kötüsü Hacı Gemisi İsyanı'nda olduğu gibi şiddet olaylarının çıkabileceğini düşünen Sami Paşa, Kolağası Kâmil'den bir

“Karantina Bölüğü” kurmasını ister. Bölük, evlerinde Mingerce konuşanlardan seçilir. Bu mütevazı orduyla postaneyi basarak telgraf hizmetlerini durduran Kolağası Kâmil, bu hareketinden dolayı birkaç günlüğüne Sami Paşa tarafından zindana atılsa da telgraf hizmetinin olmaması yani İstanbul’la iletişimin kesilmesi valinin de işine geldiği için onu tekrar görevinin başına getirir.

Şeyh Hamdullah’ın valilik binasında karantina lehine vaaz vereceği gün, kardeşi Ramiz’in İstanbul tarafından yeni vali olarak atanan ve Kızkulesi’nde karantinada bulunan İbrahim Hakkı Paşa’yı kaçırap Sami Paşa yönetimini devirmeye çalıştığı sırada Kolağası Kâmil, kaotik ortamdan yararlanarak Minger’in bağımsızlığını ilan eder ve kısa bir süre sonra da yeni devletin cumhurbaşkanı olur. Göreve geldikten sonra Minger kültürüne, diline, sokak isimlerinin Mingerceye çevrilmesine, Mingerce çocuk isimlerinin araştırılmasına önem vererek devlet idaresini aksatan Kolağası Kâmil, eşi Zeynep’in vebadan ölmesinin hemen ardından aynı hastalığa yakalanıp ölür.

Kolağası Kâmil’i önemli kılan husus, kendisinin devrimci dünya liderlerine ve ziyadesiyle de Atatürk’e; onun üzerinden alegorik imkânlarla kurulan tablonun ise hem üçüncü dünya ülkelerinin hem de Türkiye’nin ulus devlet inşasına benziyor olmasıdır. Bu anlamda Orhan Pamuk’un genelde milliyetçilik, özelde Türk milliyetçiliği ve gerek dünya gerek Türkiye bağlamında ulus devlet inşasına dair düşüncelerini bu karakter üzerinden okuyuculara aktardığını söyleyebiliriz.

Burada asıl dikkat etmemiz gereken nokta, Kolağası Kâmil her ne kadar Atatürk’e fazlasıyla benziyor olsa da farklı yönlerinin de olduğudur. Bu anlamda onu yalnızca bir Atatürk alegorisi olarak değil, belki dünya genelinde ulus devlet kuran tüm liderlerin bir örnek tipi olarak görmeliyiz. Nitekim Orhan Pamuk da Şeyda Öztürk ile yaptığı söyleşisinde bunu dile getirmektedir. “Kurguyu, Pamuk’un ilgili söyleşisinde de vurguladığı gibi, üçüncü dünyada bağımsızlaşma ve uluslaşma süreçleriyle varlık kazanan ulus-devletleşmenin bir alegorisi olarak değerlendirdiğimizde, Kolağası Kâmil ‘devrimci pratiğiyle’ Jose Marti, Sun-Yat-Sen, Atatürk gibi hemen hemen bütün ulusal devrimcilerin, hatta belli ölçülerde ulusçu/bağımsızlıkçı siyaset izleyen Fidel Castro, Mao Zedung, Ho-Şi-Min gibi sosyalist devrimcilerin bir temsilcisi olarak değerlendirilebilir. Alegorik imkânı sadece kurguyla Türkiye’de ulus-devlet inşası arasındaki ilişkiye indirgediğimizde ise Kolağası Kâmil’in Atatürk’e fazlasıyla “yaklaştığı” söylenebilir.” (Güngör, 2021: 26).

Kolağası Kâmil’i yukarıda da değindiğimiz gibi iki yönlü düşünmemiz her ne kadar mümkün olsa da ve romanın yazarı Orhan Pamuk, ısrarla onun yalnızca Atatürk değil, inkılapçı birçok liderin özelliğini taşıdığını iddia etse de Atatürk’le olan benzerliklerinin fazlalığı tesadüfe imkân vermeyen bir düzeydedir. “İkisi de babalarını erken tarihlerde kaybetmiştir; ikisi de askerliğini bir dönem Kolağası rütbesiyle sürdürmüştür (Kolağası Kâmil bağımsız Minger Devleti’ni kurana kadar bu rütbede kalmıştır; Atatürk ise bu rütbeyi 1907’de almış, Trablusgarp Savaşı sırasında Binbaşılığa yükselmiştir); her ikisi de Harbiye sıralarında gizli gizli Fransız Devrimi’ne dair kitaplar,

makaleler okuyarak Jakoben liderlere sempati duymaya başlamıştır; her ikisi de farklı bir görevle geldiği bölgede, saraya başkaldırıp ulusal bağımsızlık savaşını başlatmıştır (Kolağası Kâmil salgını kontrol altına almak isteyen Doktor Nuri ile Pakize Sultan'ı korumak amacıyla Minger'e, Atatürk ise 9. Ordu Müfettişi olarak İtilaf Kuvvetleri'ne karşı direnişi engellemek üzere Anadolu'ya gelmiştir); her ikisi de ulusal bir kahraman olmadan önce başka bir savaşla (Kolağası Kâmil Teselya Savaşı'yla, Atatürk ise Çanakkale Savaşı'yla) rüştünü ispatlamıştır vs. Hâsılı, Pamuk'un söyleşisindeki ifadelerden 'teyit'i pek çıkarılamayacak olsa da Kolağası Kâmil'in diğer ulusal ve sosyalist liderlerden çok Atatürk'ü karşıladığını, adeta "Mingerli Atatürk" olarak somutluk kazandığını söylemek mümkündür." (Güngör, 2021: 26-27). Hatta "Bahçedeki ağaçlara kargalar gürültüyle konup kalkıyorlardı. (Aynı şeyi Kolağası Kâmil'in çocukluğundan beri yapıyorlardı.)" (Pamuk, 2021: 87) cümleleri Atatürk'ün bir hatırasını fazlasıyla çağrıştırmaktadır. Yine cumhurbaşkanı olduktan sonra Güneş Dil Teorisi'ni andıran çalışmalar içerisine girmesi, Kolağası Kâmil'i diğer liderlerden daha çok Atatürk'e yaklaştırmaktadır.

Veba Geceleleri'nin bir diğer alegorik karakteri olan Sami Paşa, evhamlılığı, despotluğu, tutarsızlığı ve başarısızlığıyla yazar tarafından II. Abdülhamit'e benzetilmektedir. Bu noktada ilginç olan şey, II. Abdülhamit'in kendi gerçek kişiliğiyle de romanda yer alıyor olmasıdır. Şüphesiz tarihî bir kişiliğin hem gerçek kimliğiyle hem de onu alegorik bir şekilde temsil eden bir kopyasıyla aynı anlatı içerisinde bulunması yalnız Türk edebiyatında değil tüm dünya edebiyatında eşine az rastlanır bir durumdur.

Sami Paşa, Minger'e beş yıl önce vali olarak tayin edilmiştir. Daha önce kendisinin de bilmediği bir nedenden dolayı bakanlıktan azledilerek memleketin birçok yerinde hep de çok kısa süreli valilikler yapmıştır. Padişahın kendisini sık sık bir vilayetten diğerine yollamasından çok fazla şikâyetçi değildir çünkü bunu bir ceza olarak değil, unutulmamış olmak şeklinde algılamaktadır. Minger'e gönderildiğinde nasıl olsa kısa süre içerisinde yerinin değiştirileceğini düşündüğü için eşi Esmâ onunla birlikte gelmemiştir fakat bu sefer de beş sene boyunca başka bir yere tayin edilmemiştir. Eşinden ve ailesinden uzak yaşayan Sami Paşa adada Marika isimli Rum bir kadınla birliktelik yaşamaktadır.

Veba salgınına kontrol altına almak maksadıyla adaya ilk gelen Bonkowski Paşa'ya adada veba olmadığını söyler. Fakat daha sonra alınan numunelerin İzmir'de tetkik edilip veba olduğu sonucu çıkınca da hiç tereddüt göstermeden karantina çalışmalarına başlar. Kolağası Kâmil'in bağımsızlık ilan etmesinden sonra yeni devletin ilk başnazırlığına da getirilen Sami Paşa, Komutan Kâmil'in ölüp Şeyh Hamdullah ve naibinin yönetime el koyması üzerine zindana atılır. Kısa süre içerisinde kurulan mahkemede hiç de tahmin etmediği bir davadan, yıllar önce talihsiz bir şekilde patlak veren Hacı Gemisi İsyanı nedeniyle, idama mahkûm edilir ve asılarak ölür.

Nasıl Kolağası Kâmil "Mingerli Atatürk" ise Vali Sami Paşa da "Mingerli Abdülhamit"tir. Abdülhamit'e birçok yönden benzerlik gösteren Sami Paşa,

bilhassa adada kurmuş olduğu hafiye teşkilatıyla bu benzerliğin tesadüfi olmadığına şüphe bırakmamaktadır. Üstelik bu konuda Abdülhamit'i de geride bırakacak bir işe imza atmış, başka vilayetlerde olmayan bir "Murakabe Müdürlüğü" kurduğunu belirtmiştir. Bu kurumun çalışanları öyle titiz çalışmaktadırlar ki insanlar kendi evlerinde konuşurken bile dinlendiklerini bilmektedirler.

Düşmanların suikastlarından korktuğu için zırhlı bir lando yaptırması, evhamlılığı, adada aleyhine haber yapan gazetecileri içeri attırması, müstebitliği hatta bilime olan güveni ve adadaki konsolosları idare etmek için kurduğu denge politikası yönünden Abdülhamit'e fazlasıyla benzemektedir.

Yukarıda da söylediğimiz gibi eşine az rastlanır bir şekilde aynı anlatı içerisinde II. Abdülhamit tarihi kişiliğiyle de yer almaktadır. Her ne kadar romanda adı sürekli geçip olaylara aktif bir şekilde katılmış değilse de hem Sami Paşa'nın onun bir kopyası olması hem de romanın asıl merak unsurunu oluşturan "Katil kim?" düğümünün onunla çözülmesi, II. Abdülhamit'i *Veba Geceleleri*'nin bir başkişisi olarak ele almamızı gerektirmektedir.

Olayların içerisinde çok fazla görülmesi de varlığını tüm roman boyunca hissettiren II. Abdülhamit, eserde daha çok polisiye romanlara olan ilgisiyle öne çıkmaktadır. Bilhassa Sir Arthur Conan Doyle'un Sherlock Holmes serisine ilgisi çoktur. II. Abdülhamit'in romanda öne çıkan bir diğer özelliği ise temelde tıp ve kimya olmak üzere bilime olan ilgisidir.

Söz konusu özellikler dışında II. Abdülhamit romanda "gerek düşüncesi gerekse de pratiğiyle pek de olumlu göremeyeceğimiz bir yolda karakterleştirilir; onun portresinin çizgileri, daha çok kötücül bir imgeyi çevreler gibidir." (Güngör, 2021: 21).

Norm Karakterler

Bir romanda yer alan norm karakterlerin birbirlerinden çok farklı görevleri olabilir. Yani romancı zihninde tasarladığı bazı idealleri, düşünceleri ve mesajları bu karakterler üzerinden vermeye çalışır. Bu da romanda bulunma amaçları değişen karakterlerin birbirlerinden büyük ölçüde farklılıklar arz etmesine yol açar. Fakat bu karakterlerin farklı kişilik, yaradılış ve fonksiyonlara sahip olması onları norm karakter olarak bir başlık altında toplamamıza engel değildir.

"Bir tarafta roman başkişisi ile toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir kahraman norm karakter olabiliyorken öte yanda roman başkişisinin karmaşık yapısını daha iyi anlamamızı sağlayan bir diğer kişi de böyle değerlendirilebilir. Norm karakter bazen roman başkişisinin kusurlarını yansıtan bir ayna, bazen sağduyunun bir sözcüsü bazen de başkişinin yaşadığı tecrübenin bir benzerini daha basit bir şekilde yaşayan biri olabilir." (Stevick, 2021: 185-186).

Tüm bunları dikkate aldığımızda vebayı kontrol altına alması için adaya ilk gönderilen Sağlık Başmüfettişi Bonkowski Paşa, yardımcı Doktor İlias ve adada görüşeceği eski dostu Eczacı Nikiforo ile Kolağası Kâmil'in karısı Zeynep

ve Vali Sami Paşa'nın birliktelik yaşadığı Marika, *Veba Geceleri* romanının norm karakterleri olarak karşımıza çıkarlar.

Kimyager ve Sultan II. Abdülhamit'in Sağlık Başmüfettişi olan Stanislaw Bonkowski, adından da anlaşılacağı üzere Leh asıllı bir Osmanlı vatandaşıdır. İstanbul doğumlu olan Bonkowski sarayın içme sularını inceleyip zehirli bitkiler hakkında verdiği bilgilerle padişahın gözüne girmiş ve beş yıl önce paşalık almıştır. İzmir'de veba salgınını on yedi kişinin ölümünden sonra başarıyla söndüren Bonkowski Paşa, bu başarısıyla yalnız Osmanlı vilayetlerinde değil, Avrupa'da da büyük bir üne kavuşmuştur. Bu başarısına binaen Minger Adası'ndaki veba salgını iddiaları üzerine yardımcısı Doktor İlias ile birlikte Çin'de karantinaya karşı direnen Müslümanları yatıştırmaları için Padişah II. Abdülhamit tarafından gönderilen Nasihat Heyeti'ni taşıyan Aziziye gemisine binerek adanın yolunu tutar.

Adaya vardığında Vali Sami Paşa'nın ihtarına rağmen tek başına Arkaz sokaklarını gezmeye çıkan Bonkowski Paşa, esrarengiz bir şekilde öldürülür. Romanın sonuna kadar korunan katilin kim olduğuna dair merak unsuru, *Veba Geceleri*'nin polisiye roman özelliği taşımasını da sağlamıştır aynı zamanda.

Bonkowski Paşa, roman başkişilerinden II. Abdülhamit'in karmaşık yapısını daha iyi anlamamızı sağlaması bakımından bir norm karakter özelliği göstermektedir. İhtimal dâhilinde olmamasına rağmen sadece zehirli bitkiler konusunda bilgili olduğu için Bonkowski Paşa'nın kendisini zehirleyebileceğinden şüphelenen evhamlı padişah, Paşa'nın eski dostu ve ortağı olan Mingerli Nikiforo ile işbirliği yaparak Bonkowski'yi adada öldürmeyi planlamış fakat bu planını hayata geçiremeden Paşa esrarengiz bir şekilde öldürülmüştür. Nitekim plan kaldığı yerden devam etmiş ve Nikiforo'nun fare zehiri kattığı çörekleri yiyen Doktor İlias zehirlenerek ölmüştür.

Bonkowski Paşa'nın ardından adaya gönderilen Doktor Nuri'nin bir diğer görevi de onun katilini bulmaktır. Bu düğümü şüphelilere işkence yaparak çözmeye çalışan Vali Sami Paşa'nın aksine Doktor Nuri, II. Abdülhamit'in de çok sevdiği polis hafiyesi Sherlock Holmes tarzında çözmeyi arzulamaktadır. Cinayetin düğümü yıllar sonra Pakize Sultan tarafından şöyle çözülür: Alexandre Dumas'nın Monte Cristo Kontu romanında katil, kurbanını fare zehiriyle öldürmek için tıpkı adada işlenen cinayette olduğu gibi zehri farklı birkaç dükkândan alma yoluna gitmiştir. Kitabın, üzerinde Sultan Abdülhamit için çevrildiği ibaresi bulunan bir baskısında söz konusu kısmın çıkarılmış olması şüpheleri tamamen bertaraf eder.

Orhan Pamuk'un tespit ettiğimiz iki söz oyunuyla çok önceden cinayetin esin kaynağına dikkat çekmeye çalıştığını da bu noktada belirtmeliyiz. Damat Doktor Nuri'nin Sami Paşa'ya cinayeti Sherlock Holmes tarzı çözmeye çalıştığını ifade etmesi üzerine Paşa, bunun kim olduğunu sorar. Doktor Nuri'nin, İngiliz hafiyesi olduğunu belirtmesi üzerine Sami Paşa'nın "Zat-ı Şahane İngilizlerin muvaffakiyetlerini takdir eder ama kendilerinden hazzetmez. Bunu da mantığa

dâhil ediniz.” (Pamuk, 2021: 156) cevabına anlatıcının yorumu ilgi çekicidir: “Vali’nin bu son sözünün kehanetimsi bir yanı olduğunu okurlarımızı meraklandırmak için ekleyelim.” (Pamuk, 2021: 156). Yine Doktor Nuri cinayetin faalini araştırırken Eczacı Nikiforo’nun ona “Arsenikle zehirleme adamızda kimse Fransız romanı okumadığı için bilinmez.” (Pamuk, 2021: 202) demesi, Pamuk’un cinayetin esin kaynağına dair verdiği ikinci ipucudur.

Bonkowski Paşa’nın romanın henüz ilk sayfalarında esrarengiz bir şekilde öldürülmesi ve Doktor Nuri’nin adadaki görevlerinden birinin de onun katilini bulmak olması; üstelik bu katilin romanın sonuna kadar başarıyla gizlenmesi esere bir polisiye roman havası katıyor olsa da gelişen olaylar, paşanın katilini daha az merak etmemize neden olmuştur. Aksi bir durum söz konusu olsaydı belki de Bonkowski Paşa’yı da merkezî figürler içerisinde değerlendirmemiz gerekebilirdi. “Zira romanın başında bu polisiye gölgesi bir an için öne çıksa da sayfalar boyunca hem vebadan hem güç savaşlarından o denli çok insan ölür ki, Bonkowski Paşa’nın cinayeti, hikâye ilerledikçe önemsizleşecek, ölümlerin tutulduğu listede bir satıra dönüşecektir sadece.” (Irmak, 2021: 35).

Eserin bir diğer norm karakteri olan Doktor İlias, Bonkowski Paşa’nın muavinidir ve onunla birlikte Minger Adası’na, veba salgınına kontrol altına almak için gönderilir. Rum asıllı Doktor İlias, dokuz yıldır tüm salgınlarda Bonkowski Paşa’ya yaverlik yapmakta ve bu sayede memleketin her tarafını gezmektedir. Paris’te tıp tahsili görmüş ve karantina konusunda tecrübeli bir Osmanlı hekimidir.

Bonkowski Paşa ile beraber postanedeyken onun arka kapıdan gizlice çıkıp sonra öldürülmesi üzerine Vali Sami Paşa tarafından zindana atılsa da kısa süre içinde çıkarılır. Çıkarıldığı günün öğleden sonrası sıranın kendisinde olduğuna dair bir pusula alan İlias, korkarak biran önce İstanbul’a gitmek istediğini söyler.

Garnizonda, yani adanın en güvenli yerlerinden birinde, Karantina Neferleri’nin yemin töreni için verilen ziyafette başlangıçta kendisiyle beraber Bonkowski Paşa için de planlanan şekilde yediği zehirli çörek sonucu birkaç gün can çektiikten sonra ölür. Ölümünden sonra garnizondaki mutfak çalışanları sıkı bir sorguya çekilir ve bu sorgu sonucunda Murakabe Müdürü Mazhar Efendi katili bulmaya çok yaklaşır.

Nikiforo, Bonkowski Paşa’nın eski dostu ve ortağıdır. İkili, yıllar önce Minger Adası’nda gül yetiştirme ve mahsulünü padişahın kuracağı bir fabrikaya satma konusunda II. Abdülhamit’ten imtiyaz ve vergi muafiyeti alırlar. Bu konuda bir girişim de başlatan ikilinin işleri; biri casus, iki muhalif gazetecinin de bulunduğu bir ortamda padişahın sol böbreğinden rahatsız olduğunu söylemesi ve Bonkowski’nin bir müddet Abdülhamit’in gözünden düşmesi üzerine sekteye uğrar.

Yıllar sonra eczacı Nikiforo memleketi de olan Minger’e dönerek gül yetiştirme ve mahsullerinden krem, gül suyu ve çeşitli kozmetik malzemeleri

ile ilaçlar üreteceği bir işin başına geçerek adada eczane açar. Bonkowski Paşa daha sonra onunla irtibata geçmeye çalışmışsa da Nikiforo, Paşa'nın eski ortaklık dolayısıyla bir şeyler arzulayacağını düşünerek kendisiyle arasına mesafe koymuştur.

İkili, yıllar sonra adada görüşür, Bonkowski Paşa, salgınla ilgili Nikiforo'dan malumatlar alır. Bu görüşme esnasında Vali Sami Paşa'da Nikiforo'ya ait üzerinde Minger gülünün olduğu bir reklam bezinin olduğunu öğreniyoruz. İlginç bir şekilde Kolağası Kâmil, bağımsızlık ilan ettiği gün bu bezi bir sopanın ucuna takarak bayrak misali salları ve daha sonraki aşamalarda da bu bez yeni bağımsız devletin bayrağı olur. Nikiforo, Şeyh Hamdullah'ın yönetimde olduğu sırada asılarak idam edilir.

Romanın önemli kadın karakterlerinden biri olan Zeynep, Kolağası Kâmil'in karısıdır. O da Kolağası Kâmil gibi Minger'in yerlisidir. Kolağası'nın annesi Satiye Hanım tarafından oğluna gelin adayı olarak gösterilir. Zeynep, roman başkarakterlerinin Aziziye gemisiyle adaya yaklaştıklarında vebaya yakalanıp boş hücrelerden birinde ölümle cebelleşen ve nihayetinde ölen Gardiyan Bayram Efendi'nin de kızıdır.

Zeynep, Şeyh Hamdullah'ın üvey kardeşi Ramiz ile nişanlı olsa da onun başka bir karısının olduğunu öğrenince ikinci eş olarak gitmek istemez ve nişanı bozar. Başka biriyle evlenip adadan ayrılmanın yollarını arar. Bilhassa kartpostallardan gördüğü ve çok merak ettiği İstanbul'a gitmeyi çok arzulamaktadır.

İkili evlendikten sonra Splendid Palas Otelinin bir odasına yerleşir. Zeynep, Kolağası'na İstanbul'a kaçmayı teklif etse de Kâmil bunu kabul etmez. Onu tek başına göndermeye razı olur ama bekledikleri kayıkçının gelmemesi üzerine otele geri dönerler. Kolağası Kâmil'in bağımsızlık ilan edip yeni devletin cumhurbaşkanı olmasından sonra da otelin aynı odasında oturmaya devam ederler. Kocasının haberi olmadan annesini ziyarete giden Zeynep, vebaya yakalanarak hayatını kaybeder.

Romanın bir diğer önemli kadın karakteri de Marika'dır. Marika, Rum Lisesinde tarih öğretmenidir, yıllar önce eşini kaybetmiştir. Vali Sami Paşa'yla gizli bir ilişki içerisinde. Aslında adada birçok kişi ikilinin birlikteliğinden haberdardır ama Paşa yine de Marika'nın evine gizli gizli gelip gider.

Adadaki tüm söylentileri bu gizli görüşmelerinde Vali Sami Paşa'ya bir bir anlatan Marika, bu anlamda roman başkışı ile toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir kahraman görevi üstlenmektedir. Sami Paşa, karantina öncesi son gemiyle onu adadan göndermek istese de buna razı olmaz. Şeyh Hamdullah'ın yönetime el koyduğu ilk gece Sami Paşa onun evinde saklanmıştır. Sami Paşa'nın ölümüyle beraber yasa boğulmuştur.

Kart Karakterler

Romanda bazı karakterler çok farklı yönleriyle görülebiliyorken bazıları yalnızca tek bir özelliği ile ön plana çıkar. Bu tip karakterler, yazarın

amacına ulaşmasında birer araç gibi kullanılırlar. Bir kişi olmaktan çok bir sembol gibidirler ve tek bir karakteristik özellik gösterirler. Kart karakter olarak isimlendirilen bu karakterler; “dibinde kurşun olan bir oyuncak gibi, nereye fırlatırsanız fırlatınız, hep ayağının üstüne düşer” (Stevick, 2021: 184).

Roman içerisinde tek bir özelliğin temsilcisi olan bu karakterler kolay kolay başka bir hâle evrilmezler. Kendisinden beklenmeyen bir hareketin içerisinde bulunmayan bu karakterlerin bir tip özelliği gösterdiği söylenebilir. “Roman dünyası içine bir kart-karakter sokmak tehlikelidir, çünkü böyle bir karakter, öyle bağımsız ve romanın temasının talep ettiği ölçülere meydan okuyacak boyutlardadır ki, kendisine tanınan sınırları aşıp yaratıcısının kontrolünden çıkabilir ve bütün eserin yapısını bozabilir.” (Stevick, 2021: 185).

Murakabe Müdürü Mazhar Efendi, Şeyh Hamdullah ve onun naibi Nimetullah Efendi ile şeyhin üvey kardeşi Ramiz *Veba Geceleri* romanının kart karakterleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Vali Sami Paşa'nın tıpkı II. Abdülhamit gibi kurmuş olduğu bir istihbarat çetesi vardır. Bu çetenin başına da Mazhar Efendi'yi getirmiştir. Fakat zamanla Sami Paşa işi daha da ileriye götürerek bu casuslar ordusunu gerçekte Osmanlı'nın hiçbir eyaletinde olmayan Murakabe Müdürlüğü isimli bir kurumun bünyesinde toplamıştır. Bu kurumun başında yine Mazhar Efendi vardır.

Mazhar Efendi, Sami Paşa'dan daha basit görünse de romanın en kurnaz karakteridir. Minger Adası'nda kurulan bağımsız devletin murakabe nazırı olan Mazhar Efendi, bu görevine Pakize Sultan ve Doktor Nuri adadan ayrılıp kendisi devlet başkanlığını ilan ettiği güne kadar kesintisiz devam eder. Burada dikkat etmemiz gereken nokta şu ki “devlet terörü” olarak adlandırılan Şeyh Hamdullah Dönemi'nde dahi bu görevini sürdürüyor oluşudur. Pakize Sultan ile Doktor Nuri'nin hapsedildiği, Sami Paşa ve Nikiforo'nun idam edildiği, tüm karantina önlemlerinin kaldırıldığı bu kaotik ortamda önceki dönemden görevine devam eden tek kişidir.

Bonkowski Paşa'nın katilini bulma noktasında oldukça büyük bir başarı gösteren Mazhar Efendi, bu olaydan Nikiforo'nun sorumlu olduğunu anlamış ve onu astırmıştır. Şeyh Hamdullah'ın ölümü üzerine yönetime gelen Pakize Sultan'ın Mingerli olmamasından dolayı halk arasında söylentiler çıkararak onu eşiyile beraber Çin'e göndermiş ve devletin başına geçmiştir. Eşi Mingerli olmakla birlikte kendisi de adanın yerlisi değildir ve Mingerce bilmemektedir.

Şeyh Hamdullah, romanın mekânı ve anlatıcısı gibi yine kurmaca bir tarikat olan Halifiye tarikatının şeyhidir. Gizliden siyasete müdahil olan Şeyh Hamdullah adada Sami Paşa'nın çekindiği nadir insanlardan biridir. Komutan Kâmil'in ölmesi üzerine darbe girişiminde bulunarak yönetime el koyar. Pakize Sultan'ı kocasından boşanarak kendisiyle sembolik bir evlilik yapmaya zorlar. Karantinaya ve modern tıbbı inanmayan Şeyh Hamdullah, yönetimi esnasında tüm yasakları kaldırarak vebanın daha da yayılmasına neden olur. Daha önce

vebanın kendisine işlemediğine yönelik hareketlerde bulunan şeyh bu hastalığa yakalanarak ölür.

Şeyh Hamdullah'ın naibi olan Nimetullah Efendi, birçok yönden şeyhine benzer özellikler göstermektedir. O da karantinaya ve tıp bilimine inanmak yerine hurafeleri ve kaderciliği önceleyen biridir. Şeyh Hamdullah ile Sami Paşa arasındaki iletişimi sağlayan bu yaşlı, yuvarlak sakallı, keçe külahlı dervişin yetenekli bir diplomat olduğu Sami Paşa tarafından çok önce anlaşılmıştır. Nitekim daha sonra “Şeyh Hamdullah Dönemi” veya “devlet terörü” olarak adlandırılan yönetimde başnazırlık yapmıştır. Orhan Pamuk, naibin bu makama gelmesinden çok önce şu cümlelerle okuyucuya bu konuda ipucu vermektedir: “Okurlarımıza Halifiye tekkesinin önde gelenlerinden Nimetullah Efendi'nin silik ve mütevazı görünümüne karşın -ya da belki de bu sayede- ada tarihinde çok önemli makamlara oturacağını söylemek isteriz.” (Pamuk, 2021: 312).

Kart karakterler içerisinde zikredeğimiz son isim, Şeyh Hamdullah'ın üvey kardeşi ve Zeynep'in eski nişanlısı Ramiz'dir. Şiddete meyli olan Ramiz, ağabeyinin din adamı kimliğiyle yapamadıklarını kendisine yaptırdığı kişidir. Hacı Gemisi İsyanı dolayısıyla Çifteler ve Nebiler köylerinden çevresine topladığı adamlarla Vali Sami Paşa'ya muhalefet etmektedir. Bonkowski Paşa'nın katlinden sorumlu tutularak içeri atılır fakat daha sonra Arkaz'a girmemesi şartıyla serbest bırakılır. Yeni vali İbrahim Hakkı Paşa'yı karantinadan çıkarıp Vali Sami Paşa'ya karşı bir harekete giriştiği gün tekrar yakalanarak içeri atılır. Kurulan mahkemece idama mahkûm edilen Ramiz, asılarak ölür.

Fon Karakterler

Veba Geceleri, oldukça hacimli bir romandır ve doğal olarak birçok fon karakter kullanılmıştır. Bu karakterler romanın gerçekliğine katkı sundukları gibi olayların ilerlemesini de sağlarlar. Kurgunun zenginleşmesine katkı sağlayan fon karakterler “bir an için ilgi merkezi yapılabilir ve derinlik kazanabilirler, fakat bireysel anlamda önem ve boyut kazanmaksızın tamamen isimsiz birer ses olarak kalırlar. Fon karakterler, sadece, romanda yapıyı işleten çarkların dişleri gibidirler.” (Stevick, 2021: 180). Kısa süreliğine ilgi merkezi olmaları onların önemsiz olduğu anlamına gelmez. Olayların sebep-sonuç ilişkisi içerisinde birbirine bağlanmasında önemli rolleri üstlenirler.

Romanın kalabalık bir fon karakter kadrosu bulunmaktadır. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz: Zeynep'in adada vebadan ölen ilk kişilerden biri olan babası Bayram Efendi ile annesi Emine Hanım, yine Zeynep'in ikiz olan ağabeyleri Mecid ve Hadid, Kolağası Kâmil'in annesi Satiye Hanım ile pek de hoşlanmadığı üvey babası Hazım Bey, yine Kolağası'nın Musul'da evlendiği ve yaşça kendisinden büyük olan ilk karısı Ayşe, Eczacı Kocias, Arabacı Vasili, Osmanlı padişahlarından V. Murat, fırıncı Zofiri, Karantina müdürü Doktor Nikos, İlias'ın karısı Despina, hastane müdürü Mihailis, daha sonra vebadan ölecek olan Doktor Aleksandros, postane müdürü Dimitris Efendi, Fransız konsolos Mösyo Andon, Aya Triada başpapazı Konstantines Larenas, Aya Yorgi

başpapazı İstavrakis Efendi, Alman konsolos Franguli, Rum doktor Tasos, İngiliz konsolos Corc Bey (George Cunningham), Rus konsolos Mihaylov, Yunan viskonsülü Leonidis, adanın zengin Müslüman şahsiyetlerinden Feritzâde Celal ve Fehim Efendi, Karantina Neferleri'nin çavuşu Hamdi Baba, yeni vali İbrahim Hakkı Paşa ve muavini Hadi, berber Panayot, Rum eşkiya Pavlo, Arnavut Memo, Arkeolog Selim Sahir ve Bakkal Mihail.

2. İzleksel Kurgu

Veba Geceleri, Türk romanında yıllardır işlenen Doğu-Batı çatışmasını ve iktidar hırsını alt metinlerde başarıyla işleyen, merkeze ise bir salgını alan sosyopolitik bir roman özelliği taşımaktadır. Romanda veba salgını tüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Öyle ki hastalığın hangi yollarla bulaştığını, korunma yöntemlerinin neler olduğunu, tedavisinin hangi durumlarda mümkün olduğunu, yapılan müdahalelerin hastayı ne ölçüde rahatlattığını ve daha birçok konuyu tüm ayrıntılarıyla romanda görmekteyiz. *Veba Geceleri*'nde salgın bu denli ayrıntılı anlatılmasına rağmen eserde iktidar kavgaları, aşk, bağımsızlık, milliyetçilik konuları da işlenmekte; gerek tarihî gerek güncel olaylar alegorik bir anlatımla gözler önüne serilmektedir.

Salgının ve karantina ortamının ayrıntılı anlatımı ve dönemin siyasi kişiliklerine dair alegorik altyapı romanda geniş bir yer kaplamaktadır. Yazarın, hem veba hem de siyasi bunalım nedeniyle toplumu felç eden korku duygusuna ağırlık vermesi diğer duyguların sönük kalmasına neden olmuştur. Sami Paşa ile Marika, Kolağası Kâmil ile Zeynep ve Pakize Sultan ile Doktor Nuri arasındaki aşk duygusu; veba nedeniyle ailelerini, evini kaybeden kişilere dönük acıma ve merhamet duyguları; bağımsızlık ve buna bağlı olarak vatan sevgisi, milliyetçilik gibi duygular romanda oldukça yer kaplamasına rağmen etkileyici değildir. Oysa Orhan Pamuk romanları, teknik mükemmeliyetlerinin yanı sıra duygusal açıdan etkileyicilikleri ile de ön plana çıkan, ruhsuz olmayan ve tamamen biçime yaslanmayan romanlar olmak yönüyle de dikkat çeken metinlerdir. *Veba Geceleri*'nde *Yeni Hayat*, *Kara Kitap*, *Masumiyet Müzesi* ve diğer romanlarındaki gibi duygusal çeşitlilik ve etkileyicilik yoktur.

Veba Geceleri'nin sözünü ettiğimiz duygulardan mahrum olması şüphesiz romanın tarihî politik ve güncel politik meselelere eğilmesi ve bu anlamda izlediği alegorik anlatımdır. "*Veba Geceleri*'nde temelde iki krizle karşı karşıyayız: Vebanın Minger Adası'nın canlılığını tehdit edecek derecede her tarafa sirayeti ve Osmanlı emperyal düzeninin yüzyıl dönümünde yaşadığı sarsıntı." (Altuğ, 2021: 28). Bu iki kriz romanın temel iki meselesini oluşturmaktadır. Aslında hiç de güncel olmayan fakat corona virüs pandemisinin patlak vermesiyle herkesi ilgilendiren bir konuya dönüşen salgın konusu başlı başına ve hem bu salgından hem de dönemin siyasi istikrarsızlığından kaynaklanan yönetim sorunları güncel oldukça yaklaşmaktadır. Osmanlı'nın çöküş dönemi ve buna ilişkin olarak bürokratların içinde bulunduğu durum ise romanın tarihî konulara yaktığı ışık minvalinde ele alınabilir.

Vebanın eski mutlu günleri birer güzel hatıra olarak geride bıraktığı, hem salgının hem de siyasi diğer etkenlerin bir dünya cehennemine dönüştürdüğü Osmanlı'nın hayalî vilayeti Minger Adası'nda, bağımsızlık ve milliyetçilik duygularıyla Kolağası Kâmil önderliğinde Minger halkının kendi kaderlerini çizdiği *Veba Geceleri* romanında kişi, kavram ve simge düzleminde ülkü değer ve karşı değerleri gösteren KORA şemasını (Korkmaz, 2015: 103) şu şekilde göstermek mümkündür:

	Ülküdeğer (Tematik Güç)	Karşıdeğer (Karşı Güç)
Kişi Düzlemi	Kolağası Kâmil Pakize Sultan Doktor Nuri Zeynep	II. Abdülhamit Vali Sami Paşa Şeyh Hamdullah Nimetullah Efendi
Kavram Düzlemi	Bağımsızlık Karantina Ulus devlet Modern Tıp Milliyetçilik	İstibdat Kuşatma Korku Kadercilik Güvensizlik Şahsî menfaatler
Simge Düzlemi	Pembe Minger mermeri Saat kulesi Gül kokusu Minger bayrağı Telgrafhane baskını	Kara ölüm Postanedeki saat Lizol kokusu Tekkecilerin isyanı
	Zırlı lando	

Kolağası Kâmil, romanın ülküdeğer kahramanlarının başında gelir. Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi Kolağası Kâmil, ulusal veya sosyalist bazı devrimcilerin özelliklerini gösteriyor olsa da romanın alegorik anlatımını Türkiye özelinde düşünecek olursak onun tam anlamıyla Mustafa Kemal Atatürk'e benzediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Orhan Pamuk, "Yalnız Arnavut, Arap, Kürt ve tabii Türk milliyetçiliği değil, Sırp, Yunan, Bulgar milliyetçiliği de benim merakımı kurcalar" (Öztürk, e-söyleşi) diyerek dikkatleri yalnızca

Atatürk üzerinde toplamamız gerektiğini vurgulasa da onun da bu karakteri çizerken asıl gayesinin Atatürk olduğu ziyadesiyle aşikârdır.

Kolağası Kâmil, Minger halkı tarafından çok sevilen ülkenin kurtarıcı ismidir. Devlet başkanı olduktan sonra takındığı jakoben tavrın dışında neredeyse hiçbir olumsuz vasfı bulunmayan Kolağası'nın bu jakobenliği ise alegorik olarak karşıladığı liderlerin de gerçekte sahip oldukları bir özelliktir. Üstelik bu tavrı halkı sindirmek, ezmek gibi duygularla değil, onlara dillerini, tarihlerini ve kültürlerini kısa sürede benimsetmek için takınılmış bir tavidir.

Kolağası'nın karısı Zeynep'e baktığımızda ise onun da aynı şekilde ülküdeğer bir çizgide durduğunu söyleyebiliriz. Daha önce Ramiz'le nişanlı olmasına rağmen onun ikinci bir karısının olduğunu öğrenmesi üzerine onunla evlenmekten vazgeçmesi, dönemin şartları düşünüldüğünde kadın haklarına karşı onurlu bir duruş olduğu söylenebilir.

Devlet idaresinde oldukları esnada adadaki salgını durdurmaya başaran Pakize Sultan ile Doktor Nuri de romanın ülküdeğer karakterleridir. Roman boyunca oldukça olumlu çizilen bu iki figür, romanın hayalî anlatıcısı Mîna Mingerli'nin annesinin dedesi ve anneannesidir. Hayalî anlatıcı, onlara daha anlayışlı davranmasının sebebinin bu akrabalık ilişkisi olduğunu söyler.

Romanın kişi düzleminde en belirgin karşıtdeğeri II. Abdülhamit'tir. Kendisinden önceki Osmanlı padişahı olan V. Murat'a ve çocuklarına yıllarca hapis hayatı yaşatmış olması, devlet idaresinde takındığı baskıcı tavır, hafiye teşkilatı ve gözden çıkarmış olduğu paşaları gizli yollardan öldürtmesi romanda üzerinde durulan belli başlı olumsuz özellikleridir. Minger Adası'nda vali olan Sami Paşa ise II. Abdülhamit'in alegorik bir kopyasıdır. II. Abdülhamit'e dair özellikler bu karakterde de ziyadesiyle görüldüğü için onun da yerel bir Abdülhamit olarak karşıtdeğer bir kişi olduğunu söyleyebiliriz.

Şeyh Nimetullah ve onun naibi Nimetullah Efendi ise hem tarihî hem de güncel kişileri temsil eden karakterler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Romanın başlangıcından beri Vali Sami Paşa'nın adada en çok çekindiği kişi Şeyh Hamdullah'tır. Bu da şeyhin bir şekilde devlet yönetimine bulaştığını göstermektedir. Nitekim ilerleyen bölümlerde bir darbe sonucu devlet idaresine geçer. Bu davranışıyla devlet idaresine müdahale eden din adamları gerçekliğinin bir örneği olarak karşımıza çıkar. Hem Osmanlı'nın zayıfladığı dönemlerde hem de cumhuriyet sonrasında bazı din adamlarının lideri oldukları tarikatları, müritlerini ve bu anlamdaki dini güçlerini darbe ve devletin başına geçmek için kullandıkları bilinmektedir.

Şeyhin naibi Nimetullah Efendi ise onun bu kirli işlerindeki gözü, kulağı ve sağ koludur. Darbenin planı Nimetullah Efendi tarafından yapılır. Zira tekkeçiler onun yönetiminde isyana başlarlar. Şeyhin ve naibinin bu özellikleri onları güncel yaklaştırmakla beraber Osmanlı tarihinde devlet idaresine müdahil olmaya çalışan dinî figürlerin olduğu da bilinmektedir. Yani bu iki karşıt gücü hem tarihi hem de güncel anlamda ele alarak onları romanın kişi düzleminde karşıtdeğerleri olarak kabul etmekteyiz.

Veba Geceleri, her ne kadar görünürde bir salgın romanı olsa da eserin milliyetçilik, bağımsızlık ve ulus-devlet konularına çokça değindiğini söylemeliyiz. Bu anlamda eser gerek tarihî zaviyeden gerekse güncel olarak yaklaşarak siyasi ve sosyal olaylara değinmekte, böylelikle bu konular hakkında düşünceler de öne sürmektedir. Osmanlı'nın bir vilayeti olan Minger Adası gerçekte yoktur. Fakat Orhan Pamuk birçok yönden bu adayı gerçekte var olan Akdeniz adalarına benzeterek resmetmekte, bazı yönlerden ise ayrı bir tablo çizmektedir. Coğrafik yapısı, görüntüsü ve iklimiyle bilindik bir Akdeniz adası olan Minger; nüfusunun yarısının Hristiyan, yarısının da Müslüman olması bakımından hiçbir Akdeniz adasına benzemez. Zira Akdeniz adalarında Hristiyan nüfus hep daha fazla olmuştur. Biraz da bu nedenle olsa gerek belki Girit, Rodos, Mora gibi adalar Fransız İhtilali sonucunda yayılan milliyetçi duygular neticesinde isyan ederek bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda Minger'in bağımsızlık için isyan etmesi uzak bir ihtimaldir. Zira farklı dinden ve farklı etnik kimliğe sahip halkların ortak bir noktada buluşarak Osmanlı'ya isyan başlatması muhtemel değildir. Fakat buna rağmen Orhan Pamuk'un bu hayalî adası, Mingerlilik çatısı altında birleşerek bağımsızlığına kavuşmuştur.

Bağımsızlık fikri halkın önceden sahip olduğu veya arzuladığı bir düşünce değildir. Bilhassa Müslüman halkın Osmanlı'dan ayrılması hiç olası değildir. Hristiyan nüfustan bazı çetelerin ise adanın Yunanistan'a bağlanması için gizli işler çevirmekte oldukları romanda yer almaktadır. Fakat tekrar etmek gerekirse bağımsızlık, ulus-devlet, Minger milliyetçiliğine dair ada halkı herhangi bir düşünce içerisinde değildir. Yalnız "Önce annesini dinliyor, sonra yazları adaya her gelişinde defalarca okuduğu Mizancı Murat'ın 'Fransız İhtilali ve Hürriyet' ile ilgili Cenevre'de Türkçe basılıp İstanbul'a gizlice yollanmış eski bir kitabını hayaller kurarak okuyordu." (Pamuk, 2021: 88) cümlesinden de anlaşılacağı üzere Kolağası Kâmil'in bu konularla ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Minger halkının bağımsızlık fikrine sahip olmaması, milliyetçilik duygularının da bu halk içerisinde yayılmamasından ileri gelmektedir. Anadillerini yalnız evlerinde konuşan, bağımsızlıktan önce dilleri, tarihleri ve kültürleriyle ilgili neredeyse hiçbir çalışma yapmayan bu halkın bir ulus-devlet kurma düşüncesine sahip olması beklenilmezdi zaten. Fakat Kolağası Kâmil öncülüğünde başlayan bağımsızlık hareketinden sonra kurulan yeni devletin temel politikası Minger milliyetçiliğidir.

Minger milliyetçiliği, hiçbir din, ırk ve renk ayrımı yapmadan Minger'de yaşayan herkesin Minger milletine mensup olduğu düşüncesini taşımaktadır. Dil, tarih ve kültür temelli bir milliyetçiliktir. Bu anlamda müspet bir milliyetçilik kavramıyla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Romanda bağımsızlık, milliyetçilik ve ulus-devlet konularında öne sürdüğü argümanlar ve bu konulara değinme şekli neticesinde romanın yazarı Orhan Pamuk'un da bu kavramlara ilişkin düşünceleri nispeten gün yüzüne çıkmaktadır.

Minger'in Osmanlı'dan kurtuluşu bağımsızlık ve ulus-devlet yoluyla mümkünken vebadan kurtuluşunun ise tek çözümü karantina ve modern tıptır.

Bağımsızlığa karşı istibdat, karantinaya karşı kadercilik karşıdeğer kavramlardır. Kolağası Kâmil, bağımsızlığı ilan ederek Minger Adası'nı Osmanlı'nın ve II. Abdülhamit'in boyunduruğu altından kurtarmıştır. Doktor Nuri ve eşi Pakize Sultan ise devlet yönetiminde oldukları sırada adayı veba salgınından tamamen temizleyerek bir anlamda adaya ikinci bir kurtuluşu getirmişlerdir.

Orhan Pamuk, her romanında olduğu gibi *Veba Geceleri*'nde de sembollerin dilinden yararlanmışır. Esere gelişigüzel serpiştirilmiş gibi duran nesnelere, isimler, yerler vs. çoğu kez manidar olmakla birlikte bazı yerlerde yazarın bu şeyleri simgeleştirerek onunla bir anlam ifade etmeye çalıştığı da gözlemlenmektedir. Pamuk'un simgelerin dilinden yararlanması eserinin etkisini arttırdığı gibi romanının kurgusuna estetik bir yön de vermiştir.

Veba Geceleri romanında, simge düzleminde gözümüze ilk çarpan şeylerden biri saatlerdir. Eserde adeta bir leitmotif hâlinde sürekli iki saat geçmektedir. Bunlardan ilki postanedeki Teta marka saat, diğeri ise Hamidiye Meydanı'ndaki saat kulesidir.

Sultan II. Abdülhamit'in her yerde aynı zamanı göstermesi için yurdun tüm postanelerine gönderdiği ve üzerinde hem Arap hem de Batı rakamlarının yer aldığı Teta marka saat bu özellikleriyle Osmanlı'nın, çok ulusluluğun ve II. Abdülhamit saltanatının bir simgesidir. Nitekim Kolağası Kâmil'in, bağımsızlığı ilan etmeden önce postaneye baskın yapıp telgraf işlerini durdurduğu "Telgrafhane Baskını" sırasında bu saate nişan alıp ateş etmesi ve görgü şahitlerine göre bu saatin esrarengiz bir şekilde yok olması oldukça manidardır. Bu olay II. Abdülhamit'in Minger Adası üzerindeki etkisinin kalktığıнын sembolik ifadesidir.

Hamidiye Meydanı'nda, padişahın tahta çıkışının yirmi beşinci yılı anısına diktirilen ve henüz inşaat hâlinde olan tamamlanmamış saat kulesi postanedeki saatin tam zıddı bir anlam ifade etmektedir. "İnşaatı hâlâ süren yeni saat kulesi tarihin sürekliliğinin, daha doğrusu süreçliliğinin, Minger'in tamamlanmamış bağımsızlık tarihinin simgesidir." (Parla, 2021: 8). Nitekim Kolağası Kâmil'in Arkeolog Selim Sahir'den Tanrıça Mina heykelini bu kulenin üstüne koymasını istemesi ve yıllar sonra bu isteğinin gerçekleşmesi de yine oldukça manidardır. Henüz tamamlanmayan, Minger'in bağımsızlığından çok sonra tamamlanan ve saat yerine Tanrıça Mina heykelinin üzerine konduğu bu kule daha sonra Minger Anıtı olarak anılmıştır.

Pembe rengi hemen her insanda iyi duygular uyandırır. Pembe renginin iyimserliği çağrıştırması bu rengin olumlu düşüncelerin simgesi olarak kullanılmasını sağlamıştır. Örneğin Türkçede tozpembe görmek deyimi "Toplumda ya da özel yaşamında karşılaştığı aksaklıkları, üzücü durumları iyimserlikle karşılamak, her şeye kıvanç verici gözüyle bakmak" (Aksoy, 1989: 978) şeklinde açıklanmaktadır. *Veba Geceleri*'nde sıkça zikredilen pembe Minger mermeri, adanın vebadan önceki güzel ve iyimser günlerine atıfla kullanılmaktadır. *Veba* için dünya genelinde kullanılan "kara ölüm" ifadesini de

düşünecek olursak veba karanlık, kara günleri; pembe minger mermeri ise güzel ve tozpembe günleri simgelemektedir. “Ne var ki, bu renk hikâyenin başladığı güne kadar adadaki yaşamın aldatıcı pembeliğini de akla getirir. Olayları başlatan kişileri adaya taşıyan Aziziye gemisinin yaşadığı tarihe kadar adada alttan alta süren ama su yüzüne çıkmasına izin verilmeyen çatışmalar, kıskançlık, siyasi rekabetlerin bastırılarak gizlenmesiyle sürdürülmüş pembe yaşamlar, veba salgınıyla artık tehdit altındadır.” (Parla, 2021: 6-7).

Yukarıda zikrettiğimize benzer bir simge durumu Minger'in meşhur gül kokusu ile vebadan sonra dezenfekte işlemi için görevlilerin sığıdığı lizol kokusu arasında vardır. Minger gülünün şöhretini Bonkowski Paşa ile Eczacı Nikiforo'nun yıllar önce Sultan II. Abdülhamit'ten bu güllerin işlenmesi ile ilgili aldıkları imtiyazdan hatırlayacağız. Vebadan önce ada, dünyaca ünlü bu güllerin kokularıyla dolarken salgının baş göstermesiyle birlikte bu güzel koku yerini yavaş yavaş karantina görevlilerinin dezenfekte amaçlı sığıtları lizol kokusuna bırakır. Tıpkı renkler üzerinden olduğu gibi bu kokular aracılığıyla da Pamuk, adanın vebadan önceki ve sonraki durumunu simgeler aracılığıyla bize aktarmaktadır.

Minger gülünün şöhreti onun yeni kurulacak olan bağımsız devletin bayrağına taşınmasına da neden olacaktır. Bonkowski Paşa ile Eczacı Nikiforo'nun yıllar önce padişahı almış oldukları imtiyazı Nikiforo kullanmış; bu sayede Minger güllerinden elde ettiği gül suyu, krem ve muhtelif kozmetik ürünleri ihraç ederek varlık sahibi olmuştur. Bu ameliye üzerine kurmuş olduğu işletmesinin amblemi olan gül resmini barındıran bir bez, Vali Sami Paşa tarafından bayrağa benzediği iddiasıyla el konulmuştur. Nitekim Kolağası Kâmil'in bağımsızlık ilan ettiği gün elinde taşıdığı bu bez, daha sonra ülkenin bayrağı olarak kabul edilecektir.

Romanda biri ülküdeğer diğeri karşıtdeğer olarak algılanabilecek iki önemli ayaklanma göze çarpmaktadır. İlki Kolağası Kâmil'in bağımsızlık öncesi İstanbul'la bağların kopması için giriştiği “Telgrafhane Baskını”, diğeri ise Şeyh Hamdullah'ın tutsak edilmesi üzerine tekkeçilerin başlattığı isyandır.

Telgrafhane Baskını, Türk tarihindeki 31 Mart Vakası'nı andırmaktadır. 31 Mart Vakası sonucunda Sultan II. Abdülhamit'in tahtı bırakması, isyanı bastıran ordunun kurmaylığını ise Kolağası Mustafa Kemal'in yapması benzerlikler olarak zikredilebilir. Zira Telgrafhane Baskını, işi Minger'in bağımsızlığına kadar götürmüş ve adanın Abdülhamit'i olan Vali Sami Paşa yönetimin en tepesini bu baskın sırasında kolağası olan Kâmil'e bırakmıştır. Romanın geneline yayılan alegorik yapı burada da kendini göstermektedir.

15 Temmuz darbe girişimini andıran tekkeçilerin isyanı, reelin aksine sonuç bulur. Yönetim tekkeçilerin eline geçer ve devlet başkanlığına da Şeyh Hamdullah getirilir. “Devlet Terörü” olarak da anılan bu dönemde başta salgın olmak üzere menfi anlamda her şey hızla artmaya başlar. Yönetimin karantinaya inanmaması, kadercilik düşünceleri, modern tıbbı düşman olmaları işlerin rayından çıkmasına ve vebanın hızla yayılıp yüzlerce kişinin

ölmesine neden olur. Vebadan ölenlerin arasına Şeyh Hamdullah'ın da isminin eklenmesi sonucu tekkeçiler yönetimden çekilirler. Orhan Pamuk, *Veba Geceleri*'nde yakın tarihimize de atıflarda bulunmaktadır. Şeyh Hamdullah ve tarikatçıların Minger'de yaptıkları bu eylem, 15 Temmuz darbe girişiminin bir alegorisi olarak okunabilir.

Simge düzleminde sözünü edeceğimiz son şey zırhlı landodur. İktidar sembolü olarak kullanılan bu araç, Sami Paşa'dan önceki vali tarafından demirci Köse Kudret'e yaptırılmıştır. Yönetime kim gelirse gelsin kullandığı araç budur. Tüm ada halkı tarafından bu aracın vilayete ait olduğu bilinmektedir. Minger'in Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını elde etmesi üzerine ise hızla değişen devlet başkanları bu aracı kullanmıştır. Vali Sami Paşa ve Şeyh Hamdullah'ın bindiği sıralarda karşıtdeğer bir simge olan lando, Pakize Sultan'ı taşıdığında ise bir ülküdeğer hâline dönüşmektedir.

Sonuç

Yayınlandığı günden bu yana çok tartışılan, çok konuşulan, kimilerince fazlasıyla övülen, kimilerince ise yerden yere vurulan *Veba Geceleri*; şüphesiz yazılmaya, eleştirilmeye devam edecektir. Orhan Pamuk, alegorinin imkânlarını sonuna kadar kullandığı bu son romanıyla okuyucusunu şaşırtmaya ve sanat hayatında yenilikler yapmaya devam etmektedir. Tüm dünyanın mücadele ettiği corona virüs salgınının ortalığı kasıp kavurduğu bir zamanda, okuyucu karşısına çıkan *Veba Geceleri*, yıllar önce hayalî bir Osmanlı adasındaki veba salgınına konu edinmektedir. Birçok romanında olduğu gibi insanların çok da malumat sahibi olmadığı bir konuyu, vebayı işleyen Pamuk'un, salgın anlarında insanların içinde bulunduğu psikolojiyi, korku duygusunu yansıtmaya çalıştığı romanının esrarengiz dünyası, corona virüs pandemisiyle herkesin aşına olduğu bir hayat hâline dönüşmüştür. Şüphe yok ki bu, Pamuk ve romanı için talihsiz bir durumdu.

Veba Geceleri, her ne kadar merkezine veba salgınına almış olsa da alegorik anlatımıyla gerek yakın gerek uzak tarihimize atıflarda bulunması, aşk, iktidar, cinayet konularına eğilmesi onu salt bir salgın romanı olmaktan çıkarıp çok yönlü bir eser hâline getirmektedir. Kolağası Kâmil ile Zeynep, Pakize Sultan ile Doktor Nuri ve Sami Paşa ile Marika arasındaki aşklara geniş yer veren Pamuk, Bonkowski Paşa'nın öldürülmesiyle polisiye romanın imkânlarından da faydalanmıştır.

Sultan II. Abdülhamit'in Osmanlı topraklarını gösterir bir haritayı yurdun dört bir yanına dağıtarak yönetiminde olduğu devletin henüz sanıldığı kadar küçük ve güçsüz olmadığını göstermeye çalışmasının aksine Minger'in bağımsızlığını ilan etmesi, Osmanlı'nın parçalanışını göstermesi bakımından önemlidir. Pamuk'un Osmanlı'nın dağılıpını gerçekte olmayan hayalî bir ada üzerinden işlemeye çalışması alternatif tarihin ve yeni tarihselciliğin imkânlarından yararlandığını da ortaya koymaktadır.

Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri*'nde kafa yorduğu bir diğer konu da milliyetçiliktir. Romandaki alegorik kişi ve olaylar bizi Türkiye, Türkçe ve Türk

milliyetçiliği özelinde düşünmeye zorlarsa da gerek eserin ayrıntılı incelenmesi gerek yazarın söyleşilerinde sarf ettiği sözler buradaki milliyetçiliğin daha genele yayıldığını göstermektedir. Kolağası Kâmil'in Atatürk'e fazlasıyla benzemesi, "Minger, Mingerlilerindir" şeklindeki sözler Türkiye'ye ve Türk milliyetçiliğine dair unsurlar olsa da yeni devletin sokak adlarını Mingerce koymaya çalışması Yunanistan'ı, Mingerce'nin sadece evlerde konuşuluyor olması ise Kürtçeyi anımsatan noktalardır. Milliyetçilik bağlamında ulus-devlet kavramı da romanda kendine yer bulmaktadır. Ulus-devletlerin kuruluş süreci Mingerya isimli hayalî bir devletin kuruluşuyla aktarılmaktadır.

Eserde II. Abdülhamit ve yönetim şekli de üzerinde durulan önemli bir konudur. Padişah, her ne kadar aktif bir şekilde romanda görünmese de gerek Minger'deki gölgesi Sami Paşa gerekse yaptığı icraatlar sayesinde eserin odak noktalarından biri hâline gelmeyi başarmıştır. *Veba Geceleri*'nin kapsamlı bir II. Abdülhamit eleştirisi barındırdığı, onun baskıcı yönetimine karşı Atatürk'ü temsil eden Kolağası Kâmil'in ideal olarak gösterildiği gözlerden kaçmamaktadır.

Veba Geceleri'nin, salgından kaynaklı ölüm korkusunu başat duygu olarak seçip üzerinde çokça durması; aşk, merhamet, vatanseverlik gibi romandaki diğer duyguların yüzeysel kalmasına neden olmuştur. Corona virüs pandemisinin baş göstermesiyle hemen her konuda aşına olduğumuz salgın, bilinmemesi hâlinde yaratabileceği korkunun çok azını hissettirebilmiştir. Oysa açık bir şekilde Orhan Pamuk'un romanının duygusal yönünü bu korkuya yasladığı gözlerden kaçmamaktadır. Romanın pandemi sürecinde okurla buluşmasıyla meydana gelen talihsizlik diğer duyguları yüzeysel bırakmak adına girilen bu tercihin de yeteri kadar etki etmemesine ve eserin duygusal açıdan irtifa kaybetmesine neden olmuştur.

Sonuç itibarıyla Orhan Pamuk'un bu romanıyla da okuyucusunu şaşırttığını ve heyecanlandığını söyleyebiliriz. Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldıktan sonra rehavete kapılmadan ve romancılığından hiçbir ödün vermeden eserler vermeye devam eden Pamuk'un bundan sonraki eserlerinin de merakla bekleneceği aşikârdır. Bu çalışmamızın bundan sonraki Orhan Pamuk çalışmalarına katkı sunmasını yürekten temenni ediyoruz.

Kaynakça

- Aksoy, Ömer Asım. (1989), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1. Cilt, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Altuğ, Fatih. (2021), "*Veba Geceleri*'nde Mesafeler, Topluluk ve Bağışıklık", *Kitaplık*, S 215, Mayıs-Haziran, s. 28-32.
- Ayar, M. ve Kılıç, Y. (2017), "Osmanlı'da Vebanın Sona Erişine Dair Bir Değerlendirme", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17/2, s. 163-181.
- Bourneur, Roland, Quillet, Réal. (1989), *Roman Dünyası ve İncelemesi*, (Çev.) Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Dumantepe, Seçil. (2018), *Roman ve Öyküde Zaman -Yöntem ve Uygulama-*, Dergâh Yayınları, Ankara.
- Güngör, Bilgin. (2021), “*Veba Geceleri: Bir Alegorik Kurgu, İki Büyük Siyasi Figür*”, *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1(1), s. 18-35.
- Irmak, Erkan. (2021), “Minger’in Taht Oyunları”, *Kitap-lık*, S 215, Mayıs-Haziran, s. 33-39.
- Karacaoğlu, Emre, (2019), “1901 İstanbul Veba Salgını Sırasında İstanbul’la Çağrılan Veba Uzmanlarına Dâir Bir Araştırma”, *History Studies*, Volume: 11, Issue 1, s. 179-201.
- Korkmaz, Ramazan. (2015), *Yazınsal Okumalar*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, Şeyda (e-söyleşi), “Orhan Pamuk *Veba Geceleri*’ni Anlattı: Minger Adası Türkiye’yi Gösteren Bir Alegorinin Çıkış Noktası Değildir”, *Gazete Duvar*, <https://www.gazeteduvar.com.tr/orhan-pamuk-veba-gecelelerini-anlatti-minger-adasi-turkiyeyi-gosteren-bir-alegorinin-cikis-noktasi-degildir-haber-1518449> (Erişim Tarihi: 25.03.2022)
- Pamuk, Orhan. (2021), *Veba Geceleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Parla, Jale. (2021), “*Veba Geceleri: Görsel Bir Modern Epik*”. *Kitap-lık*, S 215, Mayıs-Haziran, s. 5-18.
- Sabuncu, Murat (e-söyleşi). “Orhan Pamuk ‘*Veba Geceleri*’ni İlk Kez T24’e Anlattı: Günümüze Siyasi Gönderme Yapmaktan Çekinmedim, ama Esas Niyetim Bu Değildi”, *T24*, <https://t24.com.tr/video/orhan-pamuk-veba-geceleleri-ni-ilk-kez-t-24-e-anlatti-gunumuze-siyasi-gonderme-yapmaktan-cekinmedim-ama-esas-niyetim-bu-degildi,37326> (Erişim Tarihi: 04.05.2022)
- Stevick, Philip. (2021), *Roman Teorisi*, (Çev.) Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tekin, Mehmet. (2019), *Roman Sanatı 1*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.